

SARAJEVO (Bosna)
Sl. Uredništvu „Sarajevskog Lista“

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА VI

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

ЗА ЈУНИ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

САДРЖАЈ.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА:

- 1.) *Успомене Е. П. Ковалевског из борбе Црне Горе и Италије за слободу и независност.* (Писано 1864 год.), од *Ж. Драговића*;
- 2.) * * * пјесма *Нозице Ј. Николића*;
- 3.) *Преварен Кадија*, приповијетка из новопазарског санџака, написао *Андрија Јовићевић*;
- 4.) *Хигијена уста*, написао др. *В. Кецолино*, превео *Ј. Кујачић*;
- 5.) *Рашовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију* написао професор *Јован Николић*;

BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
II. КЊИЖЕВНОСТ

III. РАЗНЕ БИЉЕШКЕ:

Важнији догађаји у свијету.
Друштвени гласник.

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II СВЕСКА VI

НАЦИОНАЛНА **ЗА ЈУНИ**
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

УСПОМЕНЕ Е. П. КОВАЉЕВСКОГ ИЗ БОРБЕ ЦРНЕ ГОРЕ И ИТАЛИЈЕ ЗА СЛОБОДУ И НЕЗАВИСНОСТ.

(Писано 1864 год.)

Мислим да међу свијема писцима, који су до данас писали о нашој отаџбини, нема ни једног, који би се са вишом љубављу одазивао о Црној Гори и чи би списи били прожмани толиком љубављу према њој, као што су списи *Е. П. Коваљевског*. Због тога, као и с тога што мислим, да је Коваљевски врло слабо познат нашој публици, привешћу овђе вишеречене „успомене“, надајући се, да ће их и читачи „Луче“ са задовољством прочитати. Ми ћемо из тога пропуштати оно што нађемо за угодно и сходно да пропуштимо, а што ипак не квари смисла цјелине.

Коваљевски је дошао први пут у „свагда му милу Црну Гору“ 1836 године и као младић од 23 године заволио је са свим жаром младалачке дуише, а тако исто и њега је заволио ондашњи Господар црногорски Петар II, којему није било но тек 21 година. Коваљевски је дошао у Црну Гору као природњак, али, како он сам каже, имао је уз то и другу мисију, пошто се ондашњој аустријској влади, на челу које је био књаз Метерних, кривало нешто на Владика Петра II. По који пут, ради разноликости, слазио би у Котор, да се проведе, као бајаги у какав јевропски град.

На три мјесеца пошто је дошао у Црну Гору сашао је је био једном таквом приликом у Котор и отоле управо и по чиње ова прича, а ево како :

„Ја сам спавао тврдим и слатким сном, као што може спавати у зори младић од 20 година, последије страшно врућет дана и ноћи, у атмосфери пуној њега и електризма морске обале. Но поред свега тога, јаки удар у врата од моје собе и велика граја на улици пробудише ме. Дуго нијесам могао да дођем к себи; најпослије машинално и инстинктивно упутим се к вратима спотичући се. Тако су јако лупали у врата, да сам мислио да ће их сломити. Тек што поврнух кључем, у

трен ока осјети се преда мном Маријана вичући, кунући, молећи, плачући из свега гласа.

„Маријана је била кћер газдарице од гостионице „Lokanda grande“ — једине у граду. Она је била врло лијепа, а сад: с распуштеном косом и у лакој одијелу, готово као и ја, била је још љепша. Ја нијесам ништа разумио што је говорила.

— Погледајте на улицу, ако не вјерујете, рече она у очајању, отварајући крила од прозора.

— То је нешто озбиљно! Збиља, што се догодило?

— Говорим вам, Црногорци су сашли одозгор, па све кољу и пале — викала је Маријана; сад ће доћи и овамо, па ће и нас заклати, а ми смо прави, православни хришћани... и плачу није било краја!

— Јеси ли ти то, Видо? упитах ја, примјетивши у портику, кроз отворена врата, црногорску капу и дугачку пушку.

— Ја сам, хладнокрвно одговори Видо, и сви смо ми овђе.

— Како сте ви сви овђе, зачуђено упитах ја.

— Ево како: ми смо се нашли овђе на пазару и ништа нијесмо знали што се *шамо* чини. Нас је *што* затекло изненада у граду. Аустријанци нам повикаше: ви сте свему криви, дајте оружје и предајте се! Нијесмо ми сметени да се живи предајемо, одговорисмо им ми. Тада ће они нама: ми ћемо пуцати на вас, а видите, колико нас је! И ми ћемо пуцати и ако нас је мало. Тако смо се препирали и давијали док најпослије ријешисмо, да нас пропусте код вас, па сад ви одговарајте како знате.

— Враг би вас све однио! сад ће да буде цијела историја, а ја знам како се возити с аустријанцима.

— Није добро, Бога ми, одговори Видо, пљуцкајући кроза зубе на страну.

— Па кад није добро, зашто сте изазивали биједу? Кажми бар што се *шамо* догодило код њих и *ђе шамо?* и код *кога?*

— Знате ли Паштровску гору и крст у сред ње, што га је урезао још Иван-бег Црнојевић?

— Знам, како да не знам.

— Свак ће вам казати, да је ту граница између Црне Горе и аустријске земље.

— Па што је било?

— Њемци су лијепо оградиле казерму с наше стране, на врху саме горе, тако да могу с прозора од ње убити којег драго Црмничанина на њиховој земљи.

— А што су Црмничани учинили?

— Они су лијепо бачили и казерму и солдате с ове стране, додаде Видо тоном увријеђеног човјека, који је добио задовољштину.

— То нам је још мањкало! А има ли мртвих!

— Само су два солдата погинула и очегрљано их је може бити десетак.“

Послије овога разговора, Коваљевски је отишао к начелнику града, Ив-ћу, да покуша срећу да их пусте и нашао је тамо ће се у велико спремају за полазак на Црну Гору. Управитељ га предусрете с овим ријечима:

— „Ви видите, да се ми спремамо да дамо добру лекцију Црногорцима, да се за дуго од ње не могу опоравити.

— Давно им је требало *показати зубе* — додаде стари ђенерал, родом Француз, који стојеше поред Ив-ћа.

— Да они вама не покажу своје канце, проговорих ја као кроза зубе, па продужих:

— Ја сам дошао да се опростим с вама:

Лице Ив-ћа чисто је засјало.

— Врло добро! *повика он.* Треба показати тијема... погледа на мене, па се уздржа од епитета, треба *им* показати да Русија не одобрава њихово држање. Вашијем одласком, особито ако још напишете Владици неколико енергичких ријечи, ви ћете показати, да се потпуно одричете од тијех бунтовника и предајете их нама, да се ми с њима разрачунамо, а ми ћемо, не бојте се, већ то умјети извршити! Пред вече ће и хрватски пук бити на одређено мјесто. Затим питљиво погледа ђенерала, који ту поред њега стојаше.

— На сваки начин, одговори овај.

— Ви се варате, примјетих ја. Ја идем на Цетиње.

Ив-ћ ме погледа погледом цуним срџбе и злоће.

— Ја не могу друкче поступити; мене се не тичу ваши међународни одношаји. Ја не смијем оставити Црну Гору без нарочите наредбе од посланика; па и ови моји доласци у Котор сувишни су и неумјесни, те зато хитам да се вратим на Цетиње, одакле нијесам треба ни одлазити.

Он је покушавао да ме склони, увјеравајући ме да треба да то учиним, често и пријетећи.

— Оћете ли, дакле, наредити, рекох му ја, пошто ми тај разговор бијаше постао досадан, да отворе градска врата и да ме пуште, а уз то да пуште заједно са мном и црногорце, који

су се затекли овдје. Они нијесу заробљеници, но су дошли на пазар као мирни сусједи, не знајући ништа што се догодило, па нека тако и иду. Грђе ће бити ако почну клати и убијати по граду; није лако с њима изаћи на крај.

Управитељ и ђенерал уђоше у другу собу и послије дугог савјетовања јави ми, да је дао наредбу, да отворе врата и да пусте мене и све црногорце заједно; а послије да никакав *странац* не може ни ући у град ни изаћи, докле год рат устраје. Ја сам добро разумио на кога се односи та ријеч *странац*.

— Надам се, додаде он, да ћете бар увјерити Владика, да се безусловно покори ријешењу бечке владе у овој ствари, у којој је он потпуно крив, а ја сам му већ писао и *шражмо*, да ми одма објасни овај поступак црногораца.

Изашао сам од И. као онесвијешћен. Било ми је врло тешко, али сам осјећао да не могу ништа учињети, па сам се старао да се савладам. На пјаци сам се мало зауставио. Ту обрати моју пажњу на себе весело и готово дјетињско церекање једнога кадета италијанске посаде, којему бијаше смијешно, како се његов друг мучи да појакше једну мазгу, а упорна животиња праћа се и коље. Гомила удичне дјеце смијаше се овој појави... У исти час прође гуда једна старица; њу је свако познавао, — католици су је због некијех разлога називали калуђерицом, а православни — вјештицом; али се свако од ње бојао, јер ако би што год коме прорекла, то бо се по сваки начин и догодито, а пририцала је вазда зло.

— Почекај, почекај мало, драгане! рече она младићу, који се највише смијао, брзо ћеш се умирити и престаћеш да се шалиш на свагда. Говор је њен дисао злоћом, а говорила је српски, да је не би младић разумио. Затим се обратила к мени италијански, мислећи опет, да је нећу разумјети: па и теби, голубе мој, неће то тек тако проћи.

— За вратом ти се обрнуле, баба! рекох ја српски, баре да ме наши могу разумјети, и усиљавао сам се да се смијем, премда су ми тешко на душу пале ове бабине ријечи.

Кроз један сахат Котор се већ видио под нашим ногама, ђе виси о тврдој литици као ластавичино гњијездо, а Ловћен се грозно издизао изнад нашијех глава. Тада још није било пута уз которске стране, него се морао чинити тај трудни пријелаз пјешице све до Његуша, па тек одатле се могло јахати. Но поред свега тога увјерен сам, да је сваки онај, који је имао прилике пети се уз те стране, заборављао на свој умор, чим би доспио на врху и остајао поражен чудесном сликом, која се

у тај час указивала пред њим. Колико ми се пута случавало, да гледам ту слику у разна доба године, дана и при различном душевном расположењу и сваки пут сам остајао све више поражен и занешен њоме и све сам више у њој налазио красоте и милине, што сам је више гледао; под вама је Бокешки залив окружен малим варошицама, као каквим прстеном, а оне су опет огрезнуле у зелен од шумица лимунових и другог зимзелења; над њима суре литице; а тамо опет плави Јадран отегао се чак до Италије... све то заноси, опјањава...

— Бога ми лијепо! повторавали су Црногорци као одговарајући на моје ћутљиво посматрање, а одма за тијем зацикташе пушке, које некако сухо и испрекидано одјекиваху између сурих литица.

— Пожалите баре фишке, рекох им ја, — они ће вам може бити још сјутра потребовати.

Кренувши тек у седам сати изјутра из Котора, ми смо тек у два сата послје подне, негђе пјешнице, а негђе на коњу, стигли на Цетиње. Мноштво Црногораца било се искупило ту. Владика ме је чекао с нестрпљењем и одма смо ушли у манастир и ту се у Ђелији затворили.

Положај Црне Горе био је доиста тежак. Аустријанци су најенергичнијим, да не речем дрским, изразима тражили *задовољшину*, — они су тражили, да им се издају сви црногорци, који су примали учашће у овој афери и да се стријељају на граници. У случају ако то не учине, пријетили су, да ће одма напасти на Црну Гору и огњем и мачем дати себи задовољштину, не ограничавајући се само кривцима. Што је Владика још раније протестирао против грађења те кобне казерме, што је тражио да се претходно прегледају границе, што су аустријски солдати почели први да ту пуцају, — није о томе нико ни помињао. — То су били од стране аустријанаца услови *sine qua non*. А метати услове које народ не би никад допустио до потоње капље крви, услове које ни сам Владика не би примио, па да би му нож под грлом поставили, — то је значило објавити рат. Црногорци су опет једва и чекали тај рат. Честа кињења од стране аустријанаца распаљивала су код црногораца мржњу и страст, а чинила разуму да ћути. Владика је врло добро разумијевао да та борба с Аустријом, особито у вријеме кад је сваки дан било чаркања с Турском на граници, може бити ризична за Црну Гору. Осим тога што је Црна Гора остајала затворена са свију страна, Владика се бојао да се тијем не замјери рускоме цару. Аустрија је схваћала тај положај

Црне Горе, с тога је и метала такве услове. Но и онамо ће би се свако други колебао и премишљао, црногорац нит се колеба, нит премишља, само кад питање иде о борби за слободу домовине.

Још из јутра Владика је наредио био Црмничанима, да сви изађу у Паштровску гору и одредио им је за команданта свога братучеда Ђорђија Савова Петровића, за тијем је послао тамо Цетињане и Његуше, а Цуцама је наредио, да изиђу такође на границу, за случај ако би аустријанци напали с те стране од Рисна и Новога.

Ријешено је било, да се нико не смије маћи с границе, но ту да се чека напад аустријанаца, а да би се свему томе сукобу дао више мјесни карактер и значај, Владика је остао на Цетиње, а ја сам отишао на мјесто војених операција.

Да бих избјегао дневну врућину, по савјету владичином кренуо сам с Цетиња у шест сати увече, како ћу, преко Стањевића и Мајина, приспјети до шест сати у јутру на Паштровску гору, јер се у то доба очекивао напад. — Боже мој! каква ли је то чудесна, пуна појезије и живота, чара и заноса слика! Црногорци су ишли како јеко могао, за њих није требало пута; они су се јако истицали према хоризонту, који се руменио од залазећег сунца, сењући се по горама, негђе гомилицама, негђе један по један, у својему јединствене одијелу са струком која се низ плећи вије; негђе су се на завојке пели уз гору, негђе живо као лава јурили низ њу; тамо опет видиш Црногорца ће је сам стао на какву литицу, спали му широки рукави од кошуље к лактовима, па се опр'о на пушку снажном мишицом; он је замишљен, он се горди тијем, што је то она, Црна Гора, његова мила отаџбина, слободна и недоступна, коју ће он бранити, па ма цио свијет навалио на њу. У томе положају Црногорац је најдивнији, — као палма, која је најдивнија онда, кад стоји сама усред жарке пустиње. Колико мисала нехотично грне у главу, кад посматраш њу, кад посматраш њега!..

Пјесме и пуцање из пушака чуло се најприје свуда, али сумрачак и ноћ која му је сустопице шљедовала, завила је сву околину нијемом тишином, тајном... Мало за тијем ја с мојим друштвом све смо се више одвајали од Црногораца у десно, док смо их најпослије са свијем изгубили из вида.“

Даље Коваљевски описује свој ноћни пријелаз и долазак у свануће на Паштровску гору, ће је све, како вели, било тихо и спремно за бој. Аустријанци су се већ до сванућа били

попели до пола страна, па не видећи пред собом непријатеља, нели су се, премда доста мучно, све даље и даље.

Црногорци су само чекали знак за напад. Затим се опет уклања мало од приче, износи мање ондашње регуларне војске, како су аустријанци гледали на Црногорце, како опет ови на њих и т. д. Најпослије ето и непријатеља на пушкетомет и на дати знак „одједанпут су са свију црногорских позиција загрмјеле пушке и официра, који су јуначки ишли напријед, готово је сасвијем нестало.

Но солдати су исто продужавали ићи напријед, пуцајући не видећи на кога и идући не знајући куда и зашто, — бесвјесно као макина. Само су нам Паштровићи чинили нешто квара с крила, али су и они устукнули брзо назад.

Још неколико метака, његушки барјак крену се напријед, а црногорци као да су покренути каквом мађионичком силом дохватише се јатагана... Требало је много труда да се зауставе на граници и да се сачува цијелост аустријског земљишта. У сред најсјајније побједи, ми смо помишљали о средствима за измирење.

Сјеча је била страшна, пораз савршени. Све поље битке било је покривено мртвим и рањеним. Изгледаше као да је оно лако испарење крви, јауци умирућих, узвици побједитеља довело црногорце као у неко пјанство. Они не знају за умор, викали су, пуцали, пјевали скакали као од шале један к другоме преко камења као срне...

То поље смрти представљало је грозну слику, која је кадра да наведе на многе тужне мисли, али нама није било до тога. Метнувши опет све у ред, јављено је било аустријским властима, да похитају и скупе своје мртве и рањене, тијем прије, што је била почела већ несносна врућина. Преговоре за мир ми смо чекали од непријатеља, јер бар у овој прилици нијесмо ми то морали почињати. Ми смо ријешили: ако аустријанци почну опет да се према нама односе с висине као прије, да се користујемо побједом и да са двије стране ударимо на Боку, па што Бог да. Сва је Црна Гора с нестриљењем то чекала. Међу тим све су рањенике, и наше и непријатељске, доносили у наш логор и метали их под сјенком од наклоњених литица, или под сјенком направљеном од грана и црногорских струка. Међу првима, који су били донешени, с ужасом примијетих онога истога младића, кога сам прије два дана видио у Котору, ђе се онако весело

шали и смије. Дивно његово лице било је блиједо као платно, очи полуотворене, смрт је господарила над њим. Распучих му капотић; крв је текла из мале ранице, која му је била на грудима. Један црногорац, који је код нас вршио дужност доктора, кад га виђе махну руком и рече: „овдје ништа не помаже“. Како сам га био дохватио за руку, осјетих да ме лагано стиште. „Воде!“ изговори он. Одма су му дали да пије и умили га мало; он се мало као опорави и хтједе да се поисправи... Крв навали из ране, а ми разбучисмо једну кошуљу да је зауставимо. „Не треба... рече он, смрт је близу... не одреците ми једну услугу... ја и ви пијесмо непријатељи“... О колико се је у томе тренутку огледало на његовом лицу доброте; како је диван био и како би срећно живио, да га дивља воља није приморала да жртвује свој млађани живот за онога, кога је он у души мрзио, кад би његова дјетињска душа знала што је мрзост.

Ја сам му са заносом обећао, да ћу му учинити све што жели, а он ми на то пријатељским и њежним погледом захвали.

— Скините ми овај медаљон с врата... спасите га од рука Црногорца и од увредљивих погледа и разговора Аустријанаца... Покажите...

На једној страни била је слика дивне младе ђевојке, с русом косом и загасито-плавим очима. Трудно би се могло познати да је била италијанка, да је fine црте лица, црне обрве и горди стас, који је чудновато одговарао њеној дјетињској младости, није издавао. С њежном љубављу умирући је гледао ту слику; очи су му блистале оним унутрашњим огњем, који му је срце сажижвао; оне су се тако упиле у ту слику, да га је тек изнемогла рука испустила.

— Реците јој... рече он испрекиданим гласом, да је ја ослобођавам... нека заборави... нека с другим буде сретна... то је моја воља. Повратите јој прстен и писма... А њој... продужаваше он, гледајући на другу страну медаљона, ђе се налазила слика већ пристаре женске, која га погледиваше очима тако пуним љубави, да би рекао, да су прогледале. — Њој реците... све... Он не могаше продужавати. Сузе су га давиле; он је хтио да их сакрије и грчевито се саже и паде ничице; крв поново навали да тече на рану. Он паде у несвијест и више се није повраћао у живот.

Аустријски војници, који су дошли да прихвате своје мртве и рањене, понијели су међу мртвим и њега. Медаљон, прстен и писма остали су код мене, да их предам коме треба.“

Даље се описује како су Аустријанци овога пута били мало мекши. Уговор мира закључен је у Будви; на њему је потписан Ђенерал С. и И—ћ, а поред њиховог потписа стојао је и својеручни крет једног црногорског сенатора, који је заступао Црну Гору. По томе уговору Црногорци су добили спорно земљиште на Паштровској гори.

(Свршиће се.)

Ж. Драговић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

* * *

Већ је прошло пола ноћи, васељена трепће сва —
Над заспалим планинама
И тавнијем низинама
Бл'једи мјесец тихо сја.
Уздигнута трава ћути, миомирна доља спи;
Поред шушња и бусења,
Сухе трске и камења,
Бистро врело шапће, ври.
А даљина замагљена сурих брда скрива ред. —
На околу изнад мене,
У просторе осамљене,
Расипа се зрачак бл'јед.
К'о да Амор с' крилом шуми, бујне ноћи слази сан;
А мене се дижу груди
И весели поглед блуди
Кроз ноћ тавну незаспан.
У заносу срце киши, жарких снова тражи моћ;
А душа ми чезне, вене,
У просторе васељене,
Да загрли тавну ноћ...
О, кажи ми, шта је са мном? да л' ме мами зв'језда рој?
Ил' ме грли коса врана,
Бајна њедра узбуркана, —
Ил' опија целив твој!...

Опогошти.

Новица Ј. Николић.

ПРЕВАРЕН КАДИЈА

ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ НОВОПАЗАРСКОГ САНЦАКА

написао Андрија Јовићевић.

(Н а с т а в а к.)

II.

У Затарју се налазе многа села, богата и обдарена од Бога и природе свачим у изобиљу. Али село *Врањеш* је првјенствујуће изгледом љепоте, плодним њивама, шљивљацима, богатим рудинама, травним ливадама, густим шумама и обилним папњацима. Ту ти је огромно богатство. Ту ти је све изобилно, као у богатом Сријему. Ту се шире стада оваца по травним пашњацима, крда говеди и коња; разлијеже се блејање јагањаца. Богатство напредно, јер га је сама природа украсила и намијенила за извор сваког земаљског блага. Турци и православни Срби насељавају ово село, који обилни плод узимају за свој род, те им весело срце попијева. Превласт Турака и њихова гордељивост једини трн бијаше у оку Србима; шћаху им усред најрадоснијих часа залити тугу, усред најслађе чаше шљиве канути кап најгрче жучи. Тако ти данас бијаше и православном Србину Момчилу од витешке куће, који немирно отпочинуо бијаше у својој сељачкој кућици, тарући са чела зној. И ако од пута уморан, али ипак не мираше га мјесто: час се дигни, час сједни, час прошетај, час стој замишљено са обореним очима; час намргођено шћаше му се отети нестални поглед к вратима, а час к узданим прозорчићима од свог чардацића низ пространо поље Врањеша, гледајући бујно успијевање кукуруза, пшенице и јечма.

Боже, куд ли тада бијашу упућене његове суморне мисли?! Ништа не говори; ништа стално и с вољом не гледа; узвртио се, узнемирио се, док најпошље не изађе на доклат своје куће, па поче, да премишља. Овако се већ живјети не море — мишљаше у себи — Турски јарам већ нам додија. Али нам не дају са земаља ни пола нашег права. Час дај десетину, час

четвртину, час царску мирију! Те нам исисаше и пошљедњу кап крви. Некакве заптије и суарије напели нос, те ти и они постали нешто. — Мало поћута, па наставља сам собом: Јест; али не спомињем оно, што је за нас биједнике најужасније; оно, што нам отвара врата од пакла; оно, што је за нас убијство; — а то је проклето мито, за које Турци суде. Суде, да! и то како год хоћеш, само ако имаш двије ситне паре, да пришијеш на прсима, па се по њима куцнеш: Ја имам овђе тврђу, тапију, сједока или јемца. Ето то је доста, па да добијеш правду и правицу, па макар био и највећи кривац. Зло! Зло, да горе бити не море! Зло, које не да живјети! Еј, проклету кадија! харам ти било, што си за мито уз'о! Харам ти по сто пута! На губу ти излазило; јер ти не узимаш од оног, ко ти га даје, но од нас невољника, који не смијемо ни зуба обијелити. Еј, кадија, кадија! да ми ти се је крви напити испод грла, не би ти се осветио! Што ми га учиње, од Бога ми платио! Моју земљу, за коју свак знаде, да је моја старина, даде за два ћора гроша Турчину, твоме брату. Зашто? Пасја те хрђа убила!

Опет премишља, па наставља: Па ми се још куне свецем! А тако ми Бога, прод'о би га за печен крумпир. Па још спомиње некакве браде и длаке; а тако ми части и поштења, ништа не зна више, но ован, ни што је то, ни то; него просто, к'о међед, замумла, кад коће шта да слаже, превари или мито узме. У правога се Бога надам, да ће вам за мало трајати, јер то Богу није по вољи.

Устаје, прохода се замишљено, па опет наставља: О Боже, Боже! до кад ћемо овако бити? Хоћемо ли ишчекати крај овом нечовјечном тирјанству, овој турској самовољи? О Боже, Боже, који можеш! не држи нас већ овако; јер би за нас у овом сулumu боља и рахатнија била смрт, но живот. Шта ће живот, кад је тужан? Шта ће дан, кад помрчаје? Шта ће нам живљење под ови начин? кад од рођења па до смрти никад нам не свиће, нити нам сунце доноси слободе! Ах, поносна Црна Горо! Теби славно свиће дан; Ти живиш у слободи под твојим крстатим орлом; теби сунце све зраке српске слободе шаље, те ти јуначка њедра загријева, а у њима радосно срце игра! Ах, српска Ловћенска слободо! ко ти не завиди? Ах, Боже, Боже! слободу или смрт!...

И још хоћаше јадиковати, али га прекпде долазак његове жене Иконије, која долазаше из оближње њиве. Опазила бијаше свог мужа, да се је повратио из Бијелог Поља, па се пожурила,

да види, шта је с њим тамо било. Чим га опази, примјети, да је весео, те ће му приступити ближе и рећи:

— Јес' ли мог'о доћи?

— Ђаволи га знали!... Јесам! — рече Момчило у љутини.

— За љубав божју, чоече, шта ти је? — запита Иконија, изненађена оваквим његовим одговором — Што си тако без воље? Што си сјетан? Причај, па шта му драго; шта ће се?

— Нека, жено; прођи ми се. Невоља ми је, да сам иједак. Не би чуда било, да сам и креп'о.

— Ма каква невоља? Дè, Кажи ми!

— Па још питаш?!

— Кога ћу другога питати, ако нећу тебе? — прихвати Иконија — Но ако је што било изновице, што ја не знам, кажи ми, да се не јадим.

— Ако имаш очи, можеш сваки дан виђети по нешто ново — настави Момчило — а ако имаш уши, можеш чути нешто, што још нијеси.

— Дакле, ти с тијем хоћеш, да ми кажеш, да има нешто изнова.

— Има, има! — рече Момчило оштро.

— Немој се, тако ти господара Бога, љуити — прихвати Иконија благо, хотећи, да га мало ублажи — па и ако је била каква штета; треба све јуначки трпјети. Све је од божије воље. Испод небескога свода не моремо нијеућ.

— Ја бих опростио оно, што бива по божјој вољи, — рече Момчило мало блаже — ема оно, што бива по ћуди самовољних Турака на штету моју, не могу никак из моје душе измачити.

— Да те није Осман пред кадијом надавиј'о? запита Иконија.

— Јест; и понио је земљу.

— За Бога, је ли то истина? — запита жена пренеражено.

— Права истина.

— Па сад? — запита опет жена.

— Сад, к'о до сад; само што ће Осман узети онај комад земље, што смо се око њега давијали.

— Па како да он узме оно наше без испата и без ичега? — запита Иконија.

— Лако; ништа лакше! Пусти Турчин ашај, док уаша, те његово остаде.

— Па што се ти не позва на живе испате? — запита жена озбиљно.

— Не помагаше, жено. Боме испате имаше он у њедрима. Посолио га је са нешто мало пара,

— Па тако, је ли? — настави Иконија узбуђено — Зар му је д'о што Осман?

— Д'о; ада како би је друкчије повио?

— Па или виђе ти, кад му их даде? или му их само обећа? или ти само нагађаш?

— Не нагађам; но сам, залуду, све чисто видио, к'о сад што тебе виђу. Бијаше Осман пришио на једном комадићу црне чоје неколике жуте мецидије; па кад виђе, да ће земљу кадија мени потписати, распучи јапунце, те, кријући од мене — али ја виђох — показа кадији паре, говорећи: Свеца ми Мухамеда, моја је земља; ћитапа ми, ево овђе имам и тврђу од ње, ако је треба изнијети! — А кадија, она лакомчина пошто угледа паре, повика ми: Брате, шта ћу ти? Кад има тврђу, његва и срећна му била, а теби нек Бог поможе! — Мени се на ово смрче свијест, па љутито рекох: Па ће му је та тапија? — На што кадија благо одговори: Мој, брате, да знаш, какву тапију има и каква му је тврђа, мог'о би узети и ово мјесто, ће ја стојим; но се прођи белаја и њега, јер ко је с њим био на давију, свакога је добио с његовом тврђом. — Па што сам друго мог'о радити, нако да ме затворе још сувише у аису? Хтио сам искати извала на пашу у Сјеницама; али што кадија пресуди, то му сваки потврди.

— Јес' ли ти крист'о? — Запита Ежена?

— Јесам; ада, шта бих чинио друго?

— Како, за Бога, јеси!? Зашто просипаш ово крволочине? На чем остајеш с овим макањадма? Што ће ти живљење, кад немаш на чем живјети! Што нијеси, јадан чоче, продужио даву у Сјенице пред пашом, па и ако би се потрошио? — Рече Иконија, осјећајући велику жалост, и поче плакати.

— Кућ у ђавоље Сјенице? кад би тамо прош'о к'о и овамо. Зар мислиш, да тамо суде по другоме куштуму, или из другог ћитапа? Не, крета ми Исусова! Свуд се једнако суди и смуди. Док је у Османа пара, он би и пашу и везира подмитио, те би се залуд давиј'о цијела мога вијека.

— А знаде ли, колико му обећа Осман? — запитаће Иконија кроз плач.

— То не знам.

— Знаш ли, даде ли му их?

— Ни то не знам. На моје очи није, а пошље, може бити, и да их је д'о, а може бити и да није. Мог'о га пошље и преварити, а земља би свакајако остала за њ'га.

— Тако ми здравља ове ћечице, бих рада била, да га хоће преварити; да му не да вађавољу.

— И ја, божја ти вјера — рече Момчило — не бих жалио пусту земљу, само да га хоће преварити, да се други пут не усуди криво судити.

— Па теби није ништа крив Осман, но кадија — настави Иконија, као да пита.

— Ја њега и не кривим, но кадију; а кадији се одиста хоћу на неки начин осветити, па било десете године, само ако ми пане с ноге, макар . . . .

— Лакше збори; ето неко иде! — прекиде га Иконија.

У то дође Петар, Момчилов комшија. Иконија утрча у кућу, те отрије очи од суза, па опет изађе. У то доспије и Петар, па ће назвати по обичају:

— Помози вам Бог!

— Бог ти помог'о, Петре! одврате му обојица; начине му, да сједне, па почну разговарати. Пита га Момчило, шта раде, како му код куће, како су усјеви и још којешта за домаће послове; док с те на ову дођу на разговор о давији Момчиловој с Османом. Пита га Петар, што је учинио, ка' је одио у Бијело Поље, је ли ишта фајдисао од давије, на које му Момчило поче све по реду причати, и у исто вријеме јадиковати му се.

— Што питаш, брате? Живота нам овђе нема! Све се је устремило на нас. Проклета аждаја своја ненасита уста разђапила, па хоће, да нас све прождере. Зло иза зла; горе иза горега; несрећа сврх несреће, тек само да се нама живота не мили и да нам се траг и у одиви ископа. Видиш, брате, шта се ради? Овђе не можемо доживјети ништа без чемера. И ово, што је наше, није нам сигурно. Моја земља, за коју свако зна, да је моја, узе ми је кадија, а даде је Осману за ћори башлук. Куну се и преклињу, да су од Бога изабрани, да правду чине, а овамо стрижу, како им је драго, и по два руна с једне овце. Бривају и без воде јадну сиротињу; отимају, гуле, грде, псују, нападају и чине сваке јаде, што се већ сносити не море ни под који начин; дошла је већ вода до пода; под овом марамом живота нам није. До сад смо некако с муком подносили и ако се давало по ћешто тијем злосрећним агама и спахијама, а сад треба сваком давати, па подоста, ако желиш себи добра. Но, пусто, нема се одакле давати већ испразнио се амбар, из којег се даје, па сад плаћамо. Заиста, Петре, ужасно!

— Хоће они, хоће — прихвати Петар — знам ја и да ми не кажујеш. За марјаш би ти живот или образ узели. А ови

данашњи кадија све је зацрнио; он је црно без бијелога. Колико је лако за парама, не би ти се бранио цио дан јакати за бијелу мецидију. Милије су му паре по образ, по поштење, по душа... Каква душа и матраци? О њој он никад и не снудјева. Рек'о би чоек, е је велики душевњак, јер све вели: Ја нећу никоме криво учинити, ни д'о Бог; ја ни мраву зло не мислим, а камо ли исану!.. а овамо прод'о би оца за паре. Куне се свечевом брадом, алахом, ћитапом, кораном, ценетом турском вјером, дином, рамазаном те би чоек рек'о: Ово је најистинитији судија без икакве хиле — а овамо све гледа, ће ће му се измолити која парица... Харам му било, што огули сиротињу. О Боже, Боже! зар не чујеш горке уздисаје јадне раје?!..

— Немој, Петре, тако ти љубави, е те може ко чути! — прекиде га Момчило — А знаш, кад би чули и неки наши окламише, који о томе живе, те доказују од једног до другог, не би нам добро било. А имамо и таквих доста, у здравље неслоге наше и подмитивања турског, који свагда једним ухом надварају, не би ли што дочули, да коме што докажу. Па такви од једне надовежу триста.

— Знаш и ја, да има — рече Петар — али кад преври, онда се и просица.

— Шта ћеш учинити, кад се не може друкчије? — рече Момчило — Треба трпјети. Трпјен, спасен. Мени је ево сад, к'о што знаш, очигледна неправда учињена, па морам трпјети до једне уре.

— И мени ће сјутра таман тако учинити — прихвати Петар — па пошто ме оставе без живота а оставе без имања, у што ће ми трпљење, кад је већ позно спасење? Нијесу ово њима првине; одавно се ово овако кроји.

— Одавно; заиста одавно — настави Момчило — и никад се ово истрајати неће.

— Нити се ово море трпјети — настави Петар — нити се овако море живјети; нити нам овдје има стања. Вргли су баш, да јадне Србе затру. Ако опазе којег ваљаног, убију га кријући, те се не зна, ко га је убио, но к'о да га нас изије. Ако се коме успротивиш, гњијеш у апсама. Ако живиш мирно, не дају ти они. Ако чуваш своје, навлаш те нападају и отимајути га. Еј, биједни Србе, што си дочек'о!

— Која је корист јадити се, кад се нема кућ! — почне Момчило — свуд је затворено; одушке нема за нас ни на једну страву. Црна Гора, та једина наша нада и утјеха, налази се међу стијенама и врлетима. Она је мала...

— Мала! Мала! — прекиде га Петар — Јест мала, али поносна, витешка и јуначка. У њој живе све сами лавови, прекаљени јунаци, наша браћа, који себи и цијелом Српству стекше вјековјечну славу без икакве натруне. То је уточиште свих оних јунака Срба, који бјежаше од туђинског зулума. Ту би било и наше уточиште.

— Па ће би друго, ако не би ту? — прихвати Момчило.

— Нигђе друго — рече Петар — али се у Бога надам и у црногорско оглашено јунаштво, да ће брзо њихова сабља и по овим горама сјећи да ће се њихово барјаци по овим ливадама побијати, да ће се њихово весело пјевање разлијегати по овим дубравама, те да ће и нама синуги сунце слободе с њихове стране под крилом њиховог витешког вође, бранећи с њима наше право и ђедовину.

— Разлог имаш, Петре; и треба се надати, јер у нади сиротиња живи.

Надам се и ја — рече Петар — но је нешто главније што сам ја чуо. Турци су се преплашили од Црногораца, па мисле, да ће брзо бити рат, и боје се, да ће све ово бити црногорско. С тога се за сад треба слагати с Турцима, што боље моремо, да ко тај час већ буде близу; а онда ћемо или пребјећи тамо, или чекати црногорску војску овдје, па се са шњима удружити, Свакајако, боље је за сад са шњима лијепо се нагађати. А што иде, брзо долази.

— Не могу се ја са шњима слагати никако — рече Момчило — Ја, за моје усјеченије, не умијем лагати, к'о они, па онда са мном полаче. Па вјеруј и ово: да би волији био, да ми глава полети с рамена, него их трпјети, к'о досле. Па како ћу са шњима живјети и како, к'о да нам свариш месо у један кот'о, не би нам се чорба помијешала. Нијесам им милији, но трн у оку, а, богме, ни они мени.

— Ма нијесмо им ни ми други мили — рече Петар — али се некако са шњима нагађимо. До душе, није поштено лагати или варати, али, у каквом си колу, онако ти треба и играти; који ти вјетар пува, к њему се окрени. Да би смо сигурнији били животом и имвњем, морамо се и улагивати, и варати, и на сваке се начине довијати, тек да се не замјеримо.

— Ти тако велиш — рече Момчило — али ја другачије мислим Чисту ти несломљену божју вјеру дајем, ако ми пане с руке, хоћу се кадији осветити за ову неправицу, коју ми кадија учиње. Па онда нокте у земљу; бјежаћу у Црну Гору с цијелом фамилијом.

— Момчиле! викне Петар — Ти си почео бестијати. А знаш, да чује кадија, ти не би вадио кости из тавнице. Но, море, не буди тако брзорек!

— Богме, ја у тебе имам вјеру — прихвати Момчило — А да ме чује кадија, или који његов потказивач, знам, што бих добио.

— Слободно можеш имати вјеру у мене, но ћеш ти тако, и ће друго слуша, па ћеш награисати. А што виде четири ока, то ће знати двадест и чеаири. Но немој бити тако лаконаст, да не пропаднеш. А што велиш, да у мене имаш вјеру, то буди више но увјерен, да бих ја за твоју љубав учинио све, што је могуће; па помог'о бих ти и ту саму твоју замис'о остварити, само кад бих видио, да се може, и да не бисмо много страдали или животом платили.

— Ја без твога знања нећу ни учинити ништа — настави Момчило весело — а чекаћу прилику, па ћу ти онда приказати, шта намјеравам, па ако ти се узлевериса, поћи ћеш и ти са мном.

— Шта си намјеран учинити, ако ти дође згодна прилика? — запита Петар.

— Не знам чисто још. Ма најволији бих био убити којег катила, ако не бих мог'о кадију, па пребјећи у Црну Гору.

— Добро си смислио рече — Петар — и ја бих ти био друг; само би требало вјешто ствар удесити и згодну прилику уочити да не испогибамо ми или наше робље; но да учинимо нешто, па да здраво и весело пребјежимо, одиста, дивно би нас тамо дочекали Црногорци!

— Би, брате! томе кусура нема; ни отац те не би љепше примио — рече Момчило — То су људи дочекљиви непоношљиви, јунаци, поштењаци и све, што-год поштенога хоћеш, особито за нас одовуд.

— Јеси ли ти био кад тамо, Момчиле?

— Јесам, како, не; те неколика пута. Па како сам био дочекан код неких! Особито тамо воле Србина одовуд; приме га к'о брата. Знаду и они тамо, шта ми водносимо овамо, те ме сваки питаше о нашем стању. Ја им све право причах, а они, брате, како нас жаљаху! Боље, нег' родна браћа. Па ћаху рећи, да се хоће заврћи кавга, да дођу овамо, да ћерају одавле Турке. Питаху ме, јесам ли кога убио, те сам тамо пош'о. За чудо им хоћаше бити мило, да бијах убио добра Турчина, па добјеж'о код њих.

— Боже, дај здравља и згодна удеса, па ће и то бити — прекине га Петар — Одиста бих рад био и ја тамо поћи тијем контом. Него ево и ја теби дајем вјеру, тврђу од камена, да ћу ти бити у свему вјерни друг, па што дадне Бог и срећа. Само треба добро назити, да учинимо нешто поштено и да пребјежимо с фамилијом здраво.

— Гледаћу, ако Бог да, и то брзо — рече Момчило — но да те питам: би ли добро било, да ја пођем најприје кријући у Црну Гору, па да кажем тамо којему повишему главару, што намјеравамо, па да нас он савјетује?

— Та ти је добра — одврати Петар — сад си погодио боље, но икад. Тада не бисмо много бољоглавили, но тамо дошли на готово, само кад бисмо овамо могли што учинити.

— Ја сам тако смислио, па не знам, шта ћеш ти рећи? — запитаће Момчило.

— Ја ти ту снаходим за добру — одговори Петар — и бих рад био да брзо пођеш.

Поћи ћу, кад је теби мило, до ова два дана. Добро ћу све распитати и упознати се с главарима; а казаћу им и за тебе, како ћеш ми бити помоћник.

— Баш разлог имаш, да пођеш што прије па да'ко Бог поможе. Јер се овако баш ни два дана живјети не може. Немамо се же ево ни Богу молити. Поваљаше нам старе цркве од камена, изгореше нам неке мале од дрвета, а нове не смијемо градити. Гробље нам стоји без икакве црквене биљеге. Не смијемо ни крст на гробу поперити....

— Не, чочече, божја ти вјера! — одговара Момчило — не смијемо се ни прекрстити од њих! но се великоме ђаволу чудим, зашто нам и попове не забранише, да нам ђеца некршћена расту.

— Бог ће помоћи — рече Петар — но остасмо ли при томе? хоћеш ли ти на срећни пут, ако Бог да?

— Прекејутра прије цика од зоре крећем на добри пут, у над божији, па што Бог дадне!

— Срећно пош'о, да Бог да! а здраво се опет и с веселим гласом повратио! Ја ћу све ишчекивати, кад ћеш доћи.

— Фала ти, брате! Само гледај, да не би ко зн'о, па да рђаво прођем.

— Од мене неће нико знати, а други и не зна нико; само се чувај успут. Ја већ немам кад сјећети, много ме чека код куће; но пођох, а теби желим срећу на пут.

Петар пође кући, а Момчило остаде, спремајући се за полазак. Сјутрашњи дан прође, а Момчило бијаше се ноћно без мјесеца с пушком о рамену и с обравницом упутио онаме, ђе је наумио.

(Н а с т а в и ћ е с е.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ХИГИЈЕНА УХА

написао др. В. Кецолино, превео Ј. Кујачић

Б. с. и.

Хигијена новорођеног дјетета.

Уху је више него иједном другом чулном ограну потребна особита пажња са хигијенске стране, јер је оно осјетљивије него иједан други према разним, шкодљивим утисцима, који лако проузрокују у њему разне болове. Па и слух сам не заслужује мање бриге, јер он готово, више него сва друга чула, помаже развоју нашег ума и нашег карактера, предајући нам из спољашњег свијета племените мисли и саопћавајући нашем уму трансцендентне идеје. Зато је баш још Ралл рекао: „L'ouïe est le plus intellectuel de tous les sens.“ Mantegazza у својој „Чулној хигијени“ назива слух чудом социјалног живота, и држи га за најсигурнијег чувара њеног. Ухо је орган музике, а уједно с тијелом представља права улазна врата к човјечјем срцу. Traffighetti говори у својим дјелима (1865. год) „L'arte di conservare la sanità tutta intera“ сљедеће: „слух је најсавршеније и најнежније својство наше, те зато он заслужује особиту пажњу и најбрижљивију његу, да би се ми могли подуже времена наслађавати оним задовољствима, која нам он (слух) пружа.“ Та добра и задовољства тијем су по Traffighetti драгоцјенија, што ми не би без слуха могли имати појма ни о богословским ни о филозовским идејама, „Узмимо — како он даље вели у свом дјелу — „да је филозофија поникла благодарећи утисцима свјетлости, т. ј. помоћу очи; али, и ако би то тако било, ипак без слуха ми људи, не би могли предавати другима основе знања ни усмено ни писмено, за многа умствена знања не би се ни знало, не би било ни теологије (богословије), тог високог учења, које нам показује пут хришћанском савршенству. Ето тако нас слух чини дјецом божјом, приближује нас Исусу Христу, јер нам је, благодарећи слуху, како вели св. апостол Павле, приступна хришћанска религија. Jean Scott назива ухо чудом над чудима. Vigna обраћа особиту пажњу на разлику међу слухом и другим чулима. „Звук није какав год материјални објект или ствар, приступна нашем чулу пишања. Он је важан зато, што тако рећи, пази на најмањи покрет ваздуха, и колебне ли се овај (ваздух) ма и мало, то нам осјетљиви слух наш одма јавља. Без слуха би, разумије се, било колебања ваздуха, али, што је за нас важно, не би било чула осјећања, тијела не би изгубила своје тврдоће, непробојности и других својства. Без њуха цвијеће не би изгубило свог мириса, без куса нека тијела не би изгубила својство растварања; свјетлост не би исчезла, свијет се не би сурвао у

вјечиту таму и мрак, кад би све, што је живо, ослијепљело. Звук је појава нашег чула, слуха. Појаве разних кретања могу бити примљене с поља и којим другим путем, а не само помоћу слуха; али међу тијем примањем и осјећањем тона биће врло велика разлика. Слук се побуђује непосредно таласним кретањем ваздуха, које не може осјетити никакво друго чуло.⁴

Љекар је дужан обраћати особиту пажњу на ухо новорођенчета. Спољашњи слушни пролаз врло често бива напуњен. „*vernix caseosa*.“ задржавање ове масе у уху може изазвати запаљење бубне опне, дати повода разним отоцима и проузроковати тако звано холестеатомно лучење ово посљедње може изазвати болове у костима, који су, шта више, и за живот врло опасни. Осим чистоће у спољашњем слушном проходу љекар, познат с отоскопијом мора још врло пажљиво прегледати саму бубну опну и средње ухо. Ствар је у томе, што бубна опна у новорођенчета, шта више, још у посљедним данима његова ембрионалног стања, осјећа врло знатне физиолошке измјене усљед упијања Вартонове слузасто-пителијасте масе, која се састоји из врло младих ћелица. Ове физиолошке измјене зависе од тога, што у унутрашњи простор пролази ваздух за дисање. Често су те измјене тако бујне, да могу изазвати *otitis media catarrhalis* или *purulenta*. Одавде запаљење може често пута прећи на лабиринт и тако сасвијем уништити слух. Прије су придавали велики значај у судбеној медицини, управо као плућној, тако званој умној проби: увјеравали су да је умањење слузасто-пителијасте масе у средњем уху*) прави доказ, да је дотично новорођенче дисало. По најновијим патолошко-анатомским испитивањима, упијање пителијасте слузи може почети још прије него се дисање почело. Исто је тако поуздано, да при слабом дисању физиолошки потребно упијање Вартонове слузи не може бити. Према томе у таком случају (т. ј. при слабом дисању) љекар је дужан испитати бубну опну и и средње ухо; ако при том испитивању он нађе јако запаљење, или ако се средње ухо затисне, одма се мора употребити начин Politzera, наравно у много блажијем и њежнијем облику. Може се препоручити у таком случају, да се удуба ваздух устима кроз каучукову цијев у једну из носних шупљина, док међу тијем другу треба затворити¹⁾. Треба пажљиво

*) Ухо дијеле на три дијела: спољашње, када спада умна шкољка и спољашњи пролаз до бубне опне, средње заузима простор од бубне опне до пролаза уха.

1) У својој монографији о урођеној и добивеној глухо-немоћи (1887 год.) показао је Коцолино односно развића органа слуха, да новорођенче осјећа само врло јаке звукове. По Vilde'у осјећаји се звука појављују тек у трећем мјесецу; већ у четвртном мјесецу дјетету се допадају разни тонови и оно распознаје човјечији глас. Управо крајем прве године орган се слуха толико развије, да може доста добро примати појаве из спољашњег свијета. Тек тада почиње дијете изговарати поједине ријечи, које зависе од прилика, у којима се оно налази. Силно вјешбање, које се састоји у томе, што се назвања разних предмета понављају толико пута, колико их осјећају чула слуха, има веома велики значај за умно развиће дјетета. Још је Аристотел рекао: *nihil est in intellectu, quod prius non erat in sensu*. И стари је Плиније признао ту велику истину. Он тврди, да се интелектуални живот налази у слуху, и по томе он назива глухо-нијеме слабоумнима. Јустинијан у својим „*Institutiones*“ лишава глухо нијеме, као и душевно болесне, свих грађанских права: *quia mente carent, quoniam mentem non habent*. Глухо-нијеме сматрали су тада непунљетним; они су били с правничке тачке гледишта неспособни, и од Јустинијана до наших времена непрестано се води преширка међу юристима, може ли се дозволити глухо-нијемима, да ступају у брак. Особито се у Француској за вријеме консула много о томе спорило. Према томе су мајке дужне пажљиво пратити слух и уши своје дјце, што се може познати по развитку ријечи. Због тога Коцолино назива апарат ријечи излазним вратима звучнијех таласа. Кад не би бало слуха, човјек не би могао говорити, био би дакле нијем. Глухо-

чувати ухо новорођеног дјетета од утјецаја хладне влаге, с тога што она непосредно дјелује на бубну опну, јер у дјетета нема још костног слушног прохода.

Никаква смисла нема на много мјеста заведени обичај, да се завија глава и стежу уши новорођеном дјетенцету, да му не би, бајаги, прозобле уши. Непрестани притисак може изазвати запаљење коже, усљед чега се појављује тако звана екцема, која се обично распростире и на слушни проход. Овај притисак може још нагрдити ушне шкољке, изравњујући превитке њихове, или умањујући угао, кога чини ушна шкољка с главом.

На чистоћу ушних шкољака треба пазити особити љетом; јер иначе се одма јављају лаки кожни болови, који су, и ако дуго не трају, ипак тешки малом дјетету.

Исто тако треба чувати дјетиње ухо од честих и трајних шума, јер они могу често изазвати веома озбиљна нарушења у функцијама слушног нерва. Тако н. пр. многе дадиље имају обичај лупати рукама близу уши својих питомаца или их чак љубити по ушима. Није било мало случајева, гдје је од такве неразумне забаве проваљивана бубна опна. Све, што је овдје казано за дјецу, може се примијенити и на одрасле. Ја сам имао прилику лијечити једног врло узвишеног господина, у кога се у ушној шкољци од пољупца појавила otitis media Serosa.

Осим тога треба обраћати још пажњу на лучење сумпора. Ако је лучење из ушних сумпорних жлијезда одвећ велико, или ако је излучени сумпор по својој конзистенцији; сувише тврд, то се слушни пролаз затисне, што изазива раздражење коже његове. Осим тога притисак на бубну опну или упијање ваздуха у средње ухо може изазвати у посљедњем колебање ваздушног притиска, што опет може изазвати веома важне рефлективне појаве. У оваком случају треба одма пропрекати слушни пролаз топлом водом. У оваком случају треба сасвијем бацити веома распростра у народу, употребљавање топлог млијека и масла. Ствар је у томе, што се масти врло лако растварају и продукти растварања: маслена кисјелина ($C_4 H_8 O_2$) и глицерин ($C_3 H_8 O_3$), раздражују с једне стране пролаз, с друге стране пружају пријатне услове развиту микроорганизама. На тај се начин може развити otomycosis са свим својим посљедицама. Осим тога треба се чувати сваке коштане и металне справе, које се употребљавају за чишћење уха. Њима се, истина може удаљити мало сумпора, али се зато

немоћа и глухоћа нијесу болести sui generis, него само комплекс симптома. Органи говора нијесу ни најмање нарушени у глухо-нијемиијем. Ту је чињеницу установио Коцолино 1882 године, послје лорингоскопских испитивања великог броја глухо-нијемиијех. Према томе држим не треба мислити, да при глухо-немоћи бива растројство говорних органа. Куд и камо је правилније говорити о немоћи, којој је узрок глухоћа.

Тога ради свака мајка треба, да се обрати ушном љекару, чим само примјети, да њезино дијете у таким приликама остаје индиферентно према шумовима, тоновима и ријечима. Не треба се варати варљивом надом, да ће се слух сам собом јавити. Исто тако не треба гледати на немоћу, као на случајну болест. Ријечи, као „папа“ и „мама“ не показују на способност говору, јер се оне могу понављати као и свака друга проста ријеч, потпуно несвјесно глухо-нијемиијето дијете не може понављати туђе ријечи, ако му се очи затворе. На том, што очи замјењују слух, оснива се метода обучавања глухо-нијемиијех; по тој методи могу се научити ови несретници говорити послје 6 до 7 година. Ова је метода недавно славила своју величанствену побједу. У Лондону васпитаници института за глухо-нијеме давали су поворишну преставу. Просто било је чудно видјети, како су ови глухо-нијемиији дилетанти играли „Рицарда III“ од В. Шекспира не само јасно, него шта више с правилном и врло вјештом интонацијом.

лако може изазвати dermatitis и furunculosis у слушном пролазу, шта више може се у таквом случају провалити бубна опна. Често се дешава, да липа, која незнаду природно искривљење слушног пролаза, уgone дотичним справама супорни чеп још дубље мјесто тога, да га изваде напоље. Ја препоручујем за чишћење од сумпора и прашине спољашње трећине слушног пролаза мјесто обичних кашиколиких чистилица, таке, које би имале на крају, мјесто кашичице, мали комадић сунђера. Кад се ово умочи у воду, то се може употребити без икакве штете и потпуно згодно за тај посао вртећи је (чистилицу) лагано у уху.

Ја се слажем с мишљењем Mantegazza, да не треба пуштати у слушни пролаз, да се бајаги раствори сумпорни чеп, ефир и друга средства, која имају способност растварања, али се веома тешко сложити са сљедећим његовим мишљем: „једна од најбољих је хигијена уха — што мање се њима служити; слушни је пролаз једини дио нашега тијела, гдје у малој мјери глиб (блато) не доноси велике штете.“ — Али треба знати, да овдје гдје се накупља тако много масти, налазе себи згодно земљиште пљесањ и многи мали инсекти. Осим тога ми сто нијесмо већ у времену Traffighetti'a, који је био тога мишљења, да сумпор, који се у уху налази није ништа друго него дио мозга, који се одијелио кроз ухо. У осталом то ништа не смета Traffighetti'у савјетовати: „треба се бринути о чистоћи слушног пролаза и удаљавати из њега те ескременте.“ Данас већ не приписују сумпору велики значај за слух, како се то радило у старо вријеме. Даље је нама данас познато, да хронично запаљење средњег уха (shlerose) нема ништа заједничко с престанком одјељења сумпора.

Што се тога тиче, вриједно ју обратити пажњу на радњу Maurice Méne'a: „Nouvelles recherches sur les causes de la surdité.“ (Paris 1850. год.

(Н а с т а в и њ е с е.)

Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију.

Написао професор Јован Николић.

(Н а с т а в а к.)

„Јунаштво је цар зла свакојега,
„А и пиће најслађе душевно,
„Којијем се пјане покољења!...“

II. II II. II.

Дуготрајни средњевјековни ратови „Међу Истоком и међу Западом,“ међу христијанскијем и исламскијем свијетом, не само да су спасли хришћански јевропски свијет од Истока и фанатичнога напада на Јевропу него су повукли за собом неколика културно-прогресивна факта а имено: Пад феудализма на Западу, Ренесанс — препорођај наука и вјештина а после и реформацију на Западу.

Религиозни покрет западно-јевропског свијета — Крусаде или крсташки ратови поново саставише у трговачком погледу Запад са Истоком и упознадоше Западну Јевропу са географско-историјскијем и културнијем стањем тадашњег Истока. У вријеме крсташких ратова а поготово по његовом свршетку западни, трговачки и културни свијет почео је у велико да се упознаје са далеким богатим Индијама и да га индијско богаство као електризам привлачи. На Западу пак после крсташкијех ратова поче да слаби феудализам и да нижи сталежи дођу, до својих личнијех и политичнијех права. Ратне трупе крсташкијех похода бијаху већином састављене из привилегисанијех класа племства и свјештенства, па да би се ти Христови војници могли што боље на далеки Исток спремити, бијаху принуђени да продају своја имања а купци таквијех имања бијаху највише из нижега сталежа, па док је племство и свјештенство трошило своја имања и остављало своје лешеве по морскијем и сувопутнијем просторијама од Атланског Океана до Нила, Тигра и Еуфрата, дотлен су се нижи сталежи, не само материјално поправљали него су се још у велико и богатали, а по повратку остатка пострадалијех Крсташа нижи се сталежи докопају и својијех личнијех и политичнијех права. Таквим начином последице крсташкијех ратова обореше феудалини систем, а на развалинама феудалног система поникоше слободне мисли као прве клице из којијех се после развише реформације и револуција на Западу Јевропе.

Религиозно-јуначки покрет Исламизма са Истока раздвоји се у два правца. У правцу југо-запада, као што споменусмо насљедници пророкови,

покоривши престоницу старих Фараона са плодном и богатом њеном околином, заузеше Сјеверну Африку, пријеђоше Херкулове Стубове и на Пиринејском полуострву основаше Кализ-фат, ће се у градовима Кордови, Савиљи, Толеду, Гренади и другим равни арапско-исламска култура, која је поред све њене корисно-научне стране грдно загрозила христијанско-јевропској пак с њом заједно и општечовјечанској цивилизацији, јер: „францускога да не би бријега аравијско море све потопа“. Овђе пак видимо да острота мача Карловога: и његових јуначких франака код Пуатије, бранећи јуначку домовину — Францију, сачува с њом заједно и христијанско-јевропску цивилизацију. —

У другом пак правцу друго исламско османско племе заузе Цариград, који тада бијаше центар и хранилиште културе и цивилизације на Истоку и учени Грци са богатом културом и класичношћу оставише Цариград и преко мора и преко гора пренесоме је на Југ и Запад Јевропе и таквијем начином удари Османске Димскоје породисе препорођај наука и вјештина у Јевропи.

Што се тиче ратова новије историје, они су произвели три важна прогресивна факта по општечовјечански прогрес и цивилизацију. Прво развиће народности, друго развиће разних међународних веза и одношаја и треће распрострањење културног јединства по цијеломе свијету.

Пошто се народи Јевропе ослободише од старатељства над собом римскога Пантифекса и његове Курије, постадоше сваки за себе потпуно самосталан, основаше народне државе, почеше да се самостално развијају и својим потпуно самосталним и независимим животом да живе. Свака народна држава признаде једна другој апсолутну власт и независимост. Сада пак државе при расправи каквог међународног питања немађаху више каквог судије, као Папу, да им распре пресуди, те усљед тога, на мјесто вјерских западно-источних ратова, потекоше међусобни ратови христијанскијех нарба, који такођер нијесу остали без прогресивно-културних посљедица.

Народности и народне слободне државе, како у борби једне са другом, тако исто и у мирно доба, као год и у узајамности и међународном одношају, почеше да се слободно развијају, као поједини и засебни органи општечовјечански и да се у томе раздвоју снаже и чврсте, риволишући, једна другој у свијема правцима људскога живота, рада и напретка. Тако Германија у сазнању своје националне и државно-правне самосталности ступи у борбу са црквеним царством Новог Рима — Пантифексом и његовом Куријом и изазва Реформацију на Западу, која је имала таквих громодних посљедица, да побједу германске нације у Реформацији и тридестогодишњему рату неки њемачки историци срањују са моралном побједом христијанског начела над старим незнабожачкијем Римом. Тако веле: „За вријеме Господства старог незнабожског Рима Христос изађе пред свијетом са девизом људске једнакости: „Нема више робова! Сви смо једнаки пред Богом!“ — Доктор Мартин Лутер пак посље петнајест вјекова изађе на супрот Риму и његовом и цијелог свијета црквеном Поглавару и рече: „Није право по Христовој науци да папа опрашта грјехове људима за паре!“ — А када папски делегат подвикну са Амвона винтембершке цркве народу: „Не само да ће се опростити грјехови ваши за ваше пара, него када звекну ваше паре у овај сандучић, одмах ће душе ваших предака изаћи из паклених мука и пријећи у Блажено Царство Сина Божијега!

Колико је прошло година и вјекова да се ваши прародитељи муче у огњеним пакленим мукама! Сажаљите се на њих, недржите их више него паре доносити и њихове душе одкупљујете!.. Не само ваши и ваших предака грјехови, да ће бити опроштени, викаше крчећим гласом папски посланик Тецељ, него ће Свети Отац Папа опростити вам и све грјехове које по данас па за цијелога живота учините само паре овамо!..^{4 5)} — Онда устаде Професор Мартин Лутер и каза и доказа, да је таква наука противна христовој науци и да је неморална и нечовјечна. Папа га својом Булом прокуне и од цркве одлучи а Доктор Мартин скупи своје ученике изађе изван вароши Винртемберга и свечано спале папину Буду и због тога се запали Германија у Реформацији и тридесетогодишњему рату, у којему падоше безбројне људске жртве, а Германија се крајем тридесетогодишњег рата претвори у пустош Села и вароши, цркве и манастири претворише се у згариште и пустиње по којима се умложише дивљи звјерови, који сметаху саобраћају и комуникацији преосталога од ратова људства. Али на тој пустоши, на томе терену христијанском крвљу орошеном, на развалинама феудалнијех дворова и католических цркава и манастира, поникоше села и вароши и основаше се у Германији неколико самосталнијех држава, дворова и династија, које пошто се ослободише интелектуално и материјално од папскога деспотизма и притиска, обратише највишу пажњу и бригу на народну просвјету и основаше, ривалишући једна држава другој, неколико гласовитијех универзитетâ, из којијех изађоше многобројни капицитети, не само Германски него, цијелога свијета, који су најачом брзином покренули точак не само германске културе него и културе и цивилизације цијелога човјечанства.

На Германију, њено ратовање и на посљедице германских ратова односи се ревалуционарни говор францускога говорника Демулена, који у почетку Револуције говораше: „Најсветије, најдрагоцјеније и најчистије сјеме, које се по земљи посије, јест за правду и истину, против тпраније и деспотизма проливена људска крв!.. Из тога светогâ сјемена, из мосура смрзнуте христијанске крви ниче најљепше цвијеће и најскупљи плови, за потомке онијех, који ту крв пролију!.. Скупи плодови и ружичасто цвијеће, које на крвљу орошеном терену расте, јесу: прави и за свакога једнаки закони и уредбе, просвјета свега народа и његов напредак и *слобода, браштво и једнакост!*.. За народну, државну пак и општечовјечанску болијест, трулост и мртвило, најрадикалнији и најпречији медикамент људска крв. јест!..“⁶⁾ — Доиста за Германску нацију, да се ослободи од притиска Ватикана и његових поглаварâ, и, доцкније, за Француску, да се ослободи од Тиљеријâ и њених поглавара, куртизама и метреса, није требовало, као што и нијесу при крају, ни употребљавати никаквих других мјера и срестава, него људске крви!

По свршетку тридестогодишњегâ рата Реформација обухвати готово цијелу Средњу и Сјеверо-Западну Јевропу и то напредовање Реформације поче у велике да слаби силу и авторитет црквенога Царства — Новогâ Рима. Зато Папа и Курија, напавши се у тјеснацу, од Реформације, основаше у Риму знаменито религиозно-политично друштво Орден Исусов — Језуитâ, које не само што се могло назвати јединијем спасом и избавитељем Св. Престола Римскога Пантифекса, него је још имало грандијозног

5) Соловев стр. 573.

6) Michelet Ist. de france l. III. p. 55—56.

међународног и политично-културног значаја по опште човјечански прогрес и цивилизацију. Од основања тога знаменитога ордена кроза сво вријеме новије историје у свијема ратовима и освојењима земаља у новоме свијету, видимо у војничкијем логорима на гомили чланова Исусова ордена, ће уз грмљаву топова и пушака и звекет христијанскијех мачева носе *Символ Расијашија*, Јеванђеље и слику сина Божијега, па кад престане грмљава топова и пушака и звекет мачева, Језуити отпочну проповјед међу покоренијем дивљацима о животу, раду и науци Спаситеља Свијета. Зато данас готово двије трећине цијелога човјечанства на земаљској кугли исповједају христијанску вјеру по обредима римокатоличке цркве. Нема кута, нема ни најудаљенијег ни најскритијег мјеста на свијету ће нијесу чланови Исусова ордена са својом проповједи доспјели. По језуитској девизи: „Цјељ освећује срество“ — т. ј. сва срества, сви путови и начини, којијема се до извјесне језуитске цјељи дође, оправдани су, ма то било пријеваром, вјероломством па и самијем преступима и злочинима, — они заиграше велику религиозну и међународно-културну улогу у новијој историји цијелога човјечанства. Са неописаном хитрином, отважношћу и енергијом они пребродише преко мѡра и пријеђоше преко гѡра и са својом науком доспјеше међу најдивнијем сталезжом људскога становништва. Исусовци пријеђоше преко великог зида неприступне и од цијелога свијета и љадама година изолироване поднебесне царевине — Китаја, и под заштитом Сина Сунца Цара, у њенијем селима и градовима одпочеше проповједати христијанску науку.

 NACIONALNA (Н а с т а в и ћ е с е.)
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Примили смо на приказ :

„**Рамо**,“ Индијске пјесме I књига; превео Симо Поповић. Цетиње, Државна Штампарија 1896.

Индијска цивилизација, која је и старија од грчке и богатија од мисирске све више привлачи на себе пажњу јевропских научењака, те се све брижљивије заузимају за проучавање тога мутног и великанског свијета, који обухвата собом и небо и земљу. Између осталог преведени су и два знаменити епса: „Рамајана“ и „Махабарата“. Један од најбољих преводилаца Индијских пјесама рачуна се Холцман, по којему је и г. Поповић узео свога „Рама“. Ево како се њемачки пјесник Хебел одазвао о индијској појезији, читајући Холцманов пријевод: „Ово је појезија за све народе; ово заслужује, да се из мртвога језика пренесе и спасе у све живе језике; ово је добит за сваку књижевност. Колико свјезине, колико бујности! Ово је један свијет, који је давно био и минуо и који се никада више повратити неће, као и они, што се у Хомеровим пјесмама огледа, и исто га свака жива душа и данас у свијема радостима и жалостима разумије и осјећа“.

Према овоме можемо судити какву је услугу српској књижевности учинио г. Поповић, давши јој „Рама“, дио великог епјева „Рамајане“, у српском пријеводу.

О каквоћи овога пријевода сувишно је и говорити, кад знамо да је изашао испод пера познатог пјесника „Освојења Никшића“ и „Освојења Бара“, г. Сима Поповића.

Књига је посвећена Његовој Свјетлости Књазу Мирку, Великом Војводи Граховца и Зете.

Естетика или наука о љепоти за школу и народ написао Д-р Стеван Павловић, обдарила „Матица Српска“ — штампарија Браће М. Поповића у Новом Саду 1895 г.

Ово је прва књига, као што и сам писац у предговору каже, на српском језику систематски израђена по овом предмету. Подијељена је у три дијела, ријеч у напријед и приступ. У *приступу* се говори: шта је естетика, вриједност естетике, разлика естетике од етике и философије и повјесница. *Први дио*: о методи и вјештини; *Други дио*: сликовна вјештина; *Трећи дио*: гласовна вјештина. На крају је писац изложио главније изворе, којима се служио, а они су у исто вријеме и најбољи доказ да књига заслужује пажње и да писац није пожалио труда, те да и овај дио српске књижевности, на коме се до сада слабо радило, оживи и темељ му удари. „Темељ је новој згради ударен, те познијим а вјештијим и докољнијим радницима олакшан посао за даљу радњу у овој, у нас заборављеној врсти науке и вјештине.“

Књига је написана језиком чистим и лаким да је и нестручњак може разумјети. Топло је препоручујемо нашим читаоцима, а ви драге читатељке, ако ће те да будете и душевно као и тјелесно лијепе — читајте је дању ноћу. Цијена 2 круне (1 фиор.)

Назарени, роман, написао Јаша Томић у Новом-Саду, српска штампарија Др. Св. Милетића 1896 год.

Садржина: Парница око јерусалимске иконе. — Изникло што је посијано. — Велики пост. — Назаренски „владика.“ — Назаренство у затвору. — Како се граби дјевојка. — Два суђења. — „Анђели“ и роб. — Први дани међу назаренима. — Успаљеници и успаљенице. — Налицкава војска. — Српски поп и „назаренски владика“ у борби око њиховог оца. — „Друштво добрих људих“ — Намигуша тумачи св. писмо. — Развиђава се. —

Предмет романа узет је из два Бачка села: Боривојевца и Лазаревца. који су тако назвати тако по јунацима овог романа — првацима познате секте назаренске — Боривоју и Лазару. Чудновате су околности, које су од њих двојице створиле онако необичне карактере!

Роман је написан у вацком затвору. Испрва је писац имао намјеру написати расправу о назаренству — доцније „дође ми воља да обрадим то питање, и то воља, да га обрадим у форми рома.“ Ето тако су постали „*Назарени*“ Предмет је обрађен врло добро. Језик чист и лак.

Читаоче драги! ако хоћеш да се наслађаваш читајући дивним српским честитим језиком и ако желиш, да се упознаш са сектом назарена не пожали те двије круне, тим више, што се писац обрека и још писати о овом питању.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РАЗНЕ БИЉЕШКЕ

Прославни одбор. — Његово Височанство Господар изволио је да прими одбор за прославу двјестогодишњице Династије Петровић-Његоша in corpore. Пошто је председник одбора г. војвода Шако Петровић поднио извјештај о раду одбору, Његово Височанство изволило је изразити одбору своје потпуно задовољство. Одбор сада приправља проглас и програм прославе, који ће се што скорије објелоданити. Уз то пододбори раде ревностно на повјеренијем им пословима.

† **Манојло Ђорђевић-Призренац.** — Начелник српске штампарске писарнице и уредник „Српских Новина“ умро је у Биограду у суботу 23 јуна. Покојник је био вриједан српски књижевник и осим многих приповиједака написао је више драма (понајвише награђених) као: „Слободарка“, „Златна Гривња“, „Отровница“ и т. д. Рођен је у Старој Србији. Био је ватрен Србин и вриједан књижевник.

Сахрањен је 24 јуна уз велико учешће народа, особито својих многих другова, пријатеља и поштовача. На самртни одар положили су му прекрасне вијенце од природног цвијећа: министарство спољних послова, Српско новинарско Удружење и Ђока Поповић (Даничар) са госпођом. На пратњи је било више министара, међу којима и министар-председник Стојан Новаковић. Покојнику су одале посљедњу почаст и пјевачке дружине Станковић, Јакшић и Корнелије. Књижевник Лазар Комарчић говорио му је врло подесну и приличи прикладну надгробну ријеч. Лака му земља и вјечна успомена.

Из Париза примили смо сљедеће писмо:

Господине,

Вама је познато да су Мађари, поводом прославе свога миленијума, покушали да путем стране, а нарочито француске штампе, обрну јавно јевропско мишљење у своју корист, а на штету немађарских народности у Угарској: у том циљу они су жестином коју само пуст и бијесан шовинизам њихов може донекле објаснити, напали на ове народности а најжешће на нас Србе. У тим нападима они иду дотле, да нам пред цијелим страним свијетом одричу сваку способност за државни живот и културни напредак.

Како им је међутим, за оваква тврђења било немогућно задржати се на истинитом представљању ствари, они су са својом познатом готовошћу у овим приликама нашли срестава на која часни и просвећени људи никад и не помишљају, на име, да изопаче факта и протуре лажи.

Како је, с друге стране, француска штампа од пресудног значаја за јавно јевропско мишљење и како баш у њој због њене недовољне обавјеш-

тености у оваквим питањима, напади мађарски све више узимају маха, и ма колико неозбиљни, постају, у овом случају, опасни по наш добар глас на страни, то је српска омладина у Паризу, на свом скупу од 8 јуна ове године одлучила једногласно, да, удружена с омладином румунском и чешко-словачком, јавно протестује против свих мађарских маневара и то: 1 митингом који ће се држати 11 јула по рим. под предједништвом г. Флуранса, бив. министра спољних послова и члана парламента; 2 издавањем брошуре на француском језику, која ће се на дан митинга у што већем броју растуриити; и 3 штампањем потпуне студије о односима српско-мађарским, која ће на француском језику изаћи крајем октобра ове године.

Париз, јула 1896.

Предеједник Одбора
Д-р М. Спалајковић.

Митинг је, како нам јављају, одржан с највећим успјехом и сва француска штампа на њиховој је страни. Говор предједника Флуранса попраћен је и примљен са најодушевљеним усклицима.

У цијелом српству пак и у Словенству овај митинг нашао је великог одзива, јер они који лично нијесу могли присуствовати изразили су своје саучешће брзојавом. И друштво „Горски Вијенац“ послало је један поздрав.

Свечаност освећења заставе. — У Вршцу се обавило свечано освећење занатлијске читаоничке заставе и то по овом распореду: *Пешак*, 28 јунија 1896. а) Дочек гостију. б) У 8 часова у вече серенада куми заставе, госпођи Катици *Васе Петровића* — и добротворци српске занатлијске читаонице вршачке, госпођи Јулијани д-ра *Бранка Илијћа рођ. Нанчић.* в) *Пријатељско вече* у башти „Код Париза“. — *Субота*, 29. јунија (на Петров дан): прије подне: у 8 часова скуп у читаоничком („Лазиним дому“); отуда полазак у стан гђе куме и за тим долазак са госпођом кумом у саборну цркву, гдје се св. литургија отслужила. Пјевало је вршачко српско црквено пјевачко друштво. После литургије свечан опход до крста на великој пјаци, гдје се обавио свечан чин освећења заставе. По свршеном освећењу и укуцавању клинова дефиловало је читаоничко друштво са својом новом освећеном заставом пред госпођом кумом. После дефилирања дошло се у велику дворницу српске школске зграде гдје се одржала *свечана скупштина* вршачке српске занатлијске читаонице. Пошље скупштине друштво је допратило госпођу куму у њен стан, а за тим заставу у читаоницу.

Друштво „Горски Вијенац“ почашћено је од стране ове читаонице тијем, што му је послала позив да на тој свечаности буде заступљено, а у исто вријеме послала је и нарочити чавао с натписом „Луча“ *Цетиње*“, да га друштвени заступник лично у заставу укуца.

Пошто друштву није било могуће да изасланика пошаље, оно је писмено послало честитку и чавао, те је господина *Димитријевића*, предједника Читаонице, опуномоћило, да он у име друштва чавао укуца.

Важнији политички догађаји у свијету.

ОД 1—30 ЈУНА.

С пута Њихових Височанстава. Беч, 7 јуна. Црногорски Књаз Никола, Нашљедник Данило и Књажевић Мирко стигли су данас на повратку из Русије, амо, и одсјели у „Hotel Imperial“. У пратњи су ађутанти Ђурковић, Пејановић и Поповић. Књаз ће остати око шест до 8 дана, пак онда путује у посјету српском Краљу Александру у Биоград.

Беч, 8 јуна. Књаз Никола посјетио је јутрос капуцински манастир, и положио красан вијенац на гроб надвојводе Карла Лудвика.

Беч, 11 јуна. Синоћ су стигли амо са Цетиња: министар спољних послова Вуковић, министар ратни Пламенац, министар просвјете Поповић. У њиховој пратњи су командири Мартиновић и Вукотић, тајник Књажев Војновић, ордонанс официр Бег Мушовић. Сви су одсјели у „Hotel Kontinental.“ Књаз Никола посјетио је министре у хотелу и с њима доручковао.

Беч, 12 јуна Књаз Црногорски са министром Србије Симићем и са Књажевима Данилом и Мирком данас су учинили излет на Семеринг.

Беч, 13 Јуна. Црногорски Нашљедник Данило синоћ је кренуо из Беча за Цетиње.

Беч, 13 јуна Књаз Црногорски посјетио је Цара Франца Јосифа, који му је одвратио посјету у хотелу. Затијем је Књаз примио грофа Голуховског и турског посланика у Бечу.

Трст, 13 јуна Јутрошњим брзим бечким возом приспио је Нашљедник Данило. Са паробродом Лојдовим „Вурмбрандом“ наставио је пут за Котор.

Беч, 14 јуна. Црногорски министар спољних послова Вуковић учинио је посјету подужу грофу Голуховском.

Беч, 14 јуна Књаз Никола примио је данас италијанског посланика Нигру, и персијског министра Ненфинанкала.

Кошор, 14 јуна. Нашљедник Данило приспио је и одмах са колима продужио пут за Цетиње.

Беч, 15 јуна. Књаз Никола оставио је синоћ Беч. Полазак је сљедовао у 9 сати засебним возом. С њим су отишли сва три министра и сва пратња. Прије него што је Књаз на станицу стигао, сакупили су се на перону српски ђаци и велик број српског бечког грађанства. Чим је Књаз ступио на перон заори громко „Живео.“ Један му предаде прелијепу киту из црвених и бјелих ружа. Књаз је захвалио на овој овацији и сјео у

воз. Чим је воз кренуо заори опет „Живио“ које трајаше све док воз не измаче.

Беч, 16 јуна. Књажевић Мирко остаје неколико дана на Семерингу. Он ће ту чекати повратак свога оца из Биограда, пак ће онда с њим заједно натраг на Цетиње.

Повратак престолонаследника. Његово Височанство Престолонаследник Књаз Данило повратио се из Москве преко Париза и Беча у очи Видова-дана, у најбољем здрављу. Грађанство цетињско приредило Му је дочек најсрдачнији. Неколико кола изашло је Његовом Височанству на сусрет до Крсца, а неколико га је дочекало на Чекању. На Његушима су куће при путу биле освијетљене, и ту су га дочекали његушки главари са народом гдје се Његово Височанство зауставило и с главарима љубазно поразговарало. Тако исто у Бајицама је била црква и школа освијетљена, гдје је такођер било народа, који је дочекао Његово Височанство бурнијем клицањем „живио!“ У дугој поворци кола свијем се путем пјевало, па је тако радосна пратња ушла у поноћа у варош, која је била сва изашла на главну улицу, да види и да дочека љубљенога Престолонаследника. Пред новијем Дворцем дочекали су Његово Височанство Високопреосвештени Митрополити Митрофан и Хаџи-Сава са високодостојницима. На врата од Двора Њезино Височанство Књагиња са Свијетлијем Књагињицама примиле су у мајчин и сестрински загрљај Његово Височанство.

Његово Височанство Господар у Биограду. — Ево овдје у кратко извјешћа о величанственом и братском дочеку Њ. В. Господара, кога му је спремио српски народ у српској престоници Биограду и њихов узвишени Владар и Господар Њ. В. Краљ Александар.

Биоград, 15 јуна. — Још јуче нагнуо је у Биоград силан народ из Србије. Јутрос од ране зоре сав је Биоград на ногама и ако киша пљушти. Сав Биоград окићен безбројним српским трбојкама, српским и црногорским грбовима и сликама Краља Александра, Књаза Николе и Књаза Ф. Кобурга. Све у свечаном руву са нестрпљењем и одушевљењем очекује долазак витешкога и узвишенога Господара братске и јуначке Црне Горе. Од Краљева двора Теразијама до Милошеве улице, Милошевом улицом до Војне Академије, одатле до жељезничке станице упарађена је коњица и пјешадија. Народа је толико, да нигдје игла не може пасти на земљу. Одусевљење се не може описати.

Јуче на граници чињене велике сметње. Панчевачки солгабиров, који је са многим народом дошао панчевачком лађом, хтио је на биоградској скели са жандарима да спријечи искрцавање народа. Због тога дошло до конфликта између српске и мађарске полиције. Новосадска и друга панчевачка лађа заустављене у Земуну са народом на њима. У потоњем часу дозвољено је у Србију са сертификатима.

Сви српски листови из аустро-угарске монархије послаше у Биоград своје извјестиоце. Дошли су многи руски, француски и чески дописници. Бугарски се овог часа очекују. Чак је дошао и чувени Норман, енглески новинар.

Војска је направила шпалир од Краљева двора до жељезничке станице. Краљ Александар прије 8 часова дошао на станицу са својом свитом.

У свити су му сви садашњи министри, државни савјетници, ђенерали, бивши министри предеједници и министри, српски посланици на страним дворовима, који се сад налазе у Биограду, митрополит Михаило и друга висока лица. Краљица Наталија очекује Његово Височанство Књаза Николу са двореким часницима на уласку у нови двор.

У 8 сати и 50 мин. стиже Књаз Никола са својом свитом. У свити су му: војвода Илија Пламенац, министар војни; војвода Гавро Вуковић, министар иностр. дјела; војвода Симо Поповић, министар просвјете; пуковник Славо Турковић, ађутант Његовог Височанства; командир Јанко Вукотић; командир првог батаљона прве бригаде Митар Мартиновић; Дујо кнез Војновић, лични секретар Његовог Височанства и Хамза-бег Мушовић, ордонанс-официр Његовог Височанства.

Сва станица окићена заставама, грбовима српским и црногорским, сликама српских владалаца и зеленилом!

Сусрет српских владалаца био необично дирљив. На Књазу се видјело да је милином дубоко узбуђена његова пјесничка и родољубива душа што ступа на слободну земљу источне српске државе. Краљ ушао у књажев вагон и поздравио га искреном добродошлицом. Књаз загрлио Краља као сина и пољубио га. За тим краљ одведе високога госта у двореку чекаоницу, оvdје узајамно један другоме представише своје министре и свиту. Војна музика свирала црногорску и српску химну.

Кад је краљ са својим гостом кренуо са станице, непрегледна множина народа хоћаше, рекао би, да проломи небеса кликујући: ура! живио Књаз Никола! Живио Краљ! Живила Црна Гора и Србија! Књаза и Краља обасуше цвијећем.

Од станице до двора орило се безпрекидно урнебесно кликовање народа: „живили српски владоци! живио књаз Никола! Живила Србија и Црна Гора! Живило Српство!

На прагу старога двора дочекала књаза краљица Наталија са дворјанима. Књаз је краљицу пољубио у руку, и одсио у новом двору. Дочек ванредан. Одушевљење бескрајно. Оба владоца српска понашају се као браћа, као једна породица.

Књаз Никола се до 11 часова пред подне одмарао у краљеву дворцу и примао посјете. У 11 часова краљ Александар, књаз Никола и краљица Наталија отидоше у саборну цркву са својим свитама, гдје су присуствовали помену изгинулих српских бораца за вјеру и отаџбину. Свечану службу служио митрополит Михаило са многим свештенством.

Митрополит Михаило поздравио је Високог Госта овом бесједом:

„Пророк цар Давид одавил је рекао: да није ништа боље није, ништа корисније од тога, када браћа живе у слози, у љубави, у заједници. Се што добро, или што красно, но еже жити братији вкупѣ (Пс. 132,1).

Србија се данас радује, што види у средини својој Владоца братске нам Црне Горе у гостима милог Краља Србије Александра.

Овај је догађај епоха у српском народу. Јер од када тужно Косово на Видов-дан раздијели српски народ, од тада се нигдје заједно не виђаше српске старешине до, ево, сада.

Србија и сви други дјелови Немањићеве државе, подлегоше тешким зулумима завојевача.

А јуначко легло кршне Цне Горе, борећи се за све дуго вријеме против завојевача потоком крви својих витезова, очува се у слободи.

И после, без мало пет вјекова, робовања, Србин оста жив и здрав, а милостиви Бог погледа на тешко стање Српства.

Шумадија уста листом у почетку овог вијека, па пожртвовањем и јунаштвом задоби слободу своју; али ову, у 1813 години, због интрига и неслоге изгуби.

Тада поново наста у народу нашем: тешки зулум, покољ, писка и јаук невине дјечице Божије пркве, јаук који до Бога дође. И преблаг Господ Бог подиже Милоша, који мудрошћу и јунаштвом, са великим напором, савлађујући тешке препоне, понова задоби Србији слободу.

И ево, Господару, братске нам земље и народа, дође и Ти у походе Краљу Србије Александру, у значајан дан Видов-дан, који је пун туге и жалости, те да окрене жалост у радост општу, па да сви заједно помемемо изгинуле Косовске и све друге српске јунаке.

Долазак Твој, Господару, донио је радост свему Српству, које топло жели слогу и љубав браће свих Срба.

Овом светковином Видов-данском у Биограду, овесели и зарадуј Твоју братску и родољубиву душу, оном љубављу, којом Те очекујемо, као да си на Цетињу.

Драги нам Владаоци Србије и Црне Горе, удвојше своје заједничке молишве и ујединише их са молишвама Српског Народа да Он, Преблаг, помогне Вам да покајете Косовску шпору и да увек снагу Ваших држава, те да робујућу браћу ослододите.

То је жеља и нада свега Српског Народа. Такав даје Вам благослов света православна Божија Црква.

И ми сви, угледајући се на Краља нашег, поздрављамо Те, драги Краљев Госте, витешки Господару братске нам Црне Горе и велимо Ти од срца: Добро нам дошао!⁴

Кад је бесједа свршена Књаз Никола стискао је руку, у храму божијем, пред Богом и народом, Краљу Александру. У овом часу у цркви се заори громовито: *Живјели!*

У 4 сата послје подне била је свечана сједница Српске Академије Наука, на којој су били сви Академици, који су могли доћи; и Матија Бан утрудио је своје старе кости и са помоћи дошао да на томе мјесту види Књаза-Пјесника. Отмјено друштво ту је било искупљено када су владаоци дошли, да чују како пјесничког љубимца Књаза Николе, Змаја прима и проглашује Академија за свога члана. Пресједник Академије Милићевић изрекао је радост што шљеме смјерне радионице Академије лично виђе вође народа свога, и поздравео са добро-дошлицом „краља заштитника“ и „књаза пјесника.“ Онда је говорио о дјелима Змаја-пјесника, новог изабраника, предао му диплому, а Змај прочитао свога „Краљевића Марка и Троглавог Арапина.“

Послје тога посјећиване су разне установе, и није случајно удешено, да Књаз првог дана посјети светосавску школу, која храни на сто-

тине Српчади из свих, а највише неослобођених српских крајева. Пред Домом дочекало је владаре 600 Српчади. Сва су држала китичице цвијећа и владоцима их бацали у кочију, а књаз-пјесник пренио се у положај Чика Змаја-пјесника и рукама својим ухватио неколико китица из невинашких ручица. У доњем боју дочекало је „биоградско пјевачко друштво“ књаза са црногорском химном, онда је отпјевало српску химну и Каћанскову „Хеј трубачу с бујне Дрине!"; у горњем боју били су искупљени сви Српчићи који су уз химне отпјевали неколико македонских старо-србијанских и босанских народних напјева, а Књаз питао: има ли међу њима Црногораца па Босанаца и Херцеговаца? — На што је добио одговора да има, а Црногорца упитао: чији је? При поласку орило се бурно клицање из хиљаду младих грлаца, која су позвана да шире српску свијест и идеју на све стране, а онда је краљ отпратио свога госта у град, тврђаву, гђе је питомце подофицирске школе поздравно са „Помоз Бог јунаци!“ а они му као из једног грла одвратили „Бог помогао Височанство!“, подробно прегледао подофицирску школу и станове и врло се лијепо о уређењу изразио, прегледао је све старе топове пред конаком а међу њима чувене „Крњу“ и „Зеленка“, а онда дуго и дуго гледао у равни Сријем и Банат, на Авалу и Фрушку Гору. Књаз је био усхићен са дивног погледа и изгледа, на вече посјетио је књаз позориште, у коме је давана слика из Шапчанинова „Душана Силног“ и из Љубинкових „Суђаја.“ Престава је почела у 9¹/₂ сати; књаза је допратио краљ кроз дивно освијетљену варош, која је од двора горела у мору од свјетлости; било је неких 2000—3000 електричних свјетиљака; а при доласку и поласку пламтило је позориште извана у бенгалској свјетлости. При доласку оркестар одсвирао је црногорску па српску химну. У позоришту књаз је десно, Наталија у средини, а краљ лијево.

При дочеку књажеву могло је бити око 50.000 душа, а самих гостију изван Биограда могло је бити преко 20.000.

Биоград, 16 јуна. — У 11 сати посјета Велике Школе. Дочекали су Великошколци књаза под барјаком: њихов „Обилић“ отпјева црногорску и српску химну, а у сред одушевљења књаз је загрлио и пољубио српског краља, разгледао збирке завода, а онда отишао у Народну Библиотеку, Музеј и Војену Академију. У музеју књаз је подробно прегледао оно оружје из прве четврти овог вијека, које је ломљено за слободу Србије, те се дивио красној збирци слика свих већих српских војсковођа из новог херојског доба. Књаз је разгледао и све заставе. — У Библиотеци распитивао се књаз о многим стварима, а Војена Академија га је изненадила.

Послије подне била је велика трка на Бањичком Брду. Стотине и стотине кочија, коњаника, пјешака, бициклиста — све је једно друго претизало и врвило. На обронку брда, одакле се у питому дољу и околне висове отвара бајан видик, подигнуло је Дунавско Коло Јахача трибине за књаза и краља, а около трибине по хиљаду сједишта. Како је била заладица, то је изишло најмање 20.000 свијета на Бањицу.

Кад су српски владоци дошли, војничка музика одсвирала је химну а народ клицао. У првој и другој трци трчали су сељаци на њиховим коњима. У трећој трци изишло је наине 9 чилих коња од племените крви, а на њима девет Српчића од 10 до 14 година, који су у Љубичеву у државној ергели учили коњарство. Здравље, младост и весеље сија им са

лица, а сваки је обучен у фино жокејско одијело: црвене капице, жуто везена плава блуза, жуто смеђе чакшире и лаковане дуге ципеле. Млади јахачи, који су позвани да његовање коња, преносе у народ прошетали су на коњима пред владоцима, а онда су из даљине у три реда прошли поред владалачке трибине, и на превелико изненађење, из њихових груди изви се: „Онамо онамо... Милошев кажу!“ а уз њих зајева ту пјесму цио народ. И као један човјек устадоше владоци, устаде сав свијет на трибинама, свак се маши капе, урнебесни „живио!“ и „живјели!“ проламаше небо а са књажева ока суза сузу достизаше. То је био моменат: ријечима се рећи не да, он се може само виђети, чути и осјетити.

Српчићи, уз велико интересовање народа, измјерише снагу коња и своју вјештину, а онда су преко препоне: грудобрана од шибља и ровова трчали на 2500 метара, трчали тако вјешто, да не би штете ни коњу ни коњику; као први побједиоц дошао је у овој трци један официр у краљевој гарди, те однио награду од 800 динара.

Послије тога отишли су владоци уз бурно клицање, а свијет се расуо по бањичком брду, тако да га је око једва могло похватати.

У вече био је у двору велики ручак и сјајан концерат. Њ. Величанство Краљ Александар подигао је своје госту ову наздравицу:

„Благодарећи Вашем Височанству на Његовој посјети, Ја се користим приликом, да Му изјавим, колико се и Ја и Мој народ радујемо, што видимо Ваше Височанство у Мојој престоници.

„Народ Краљевине Србије и народ Књажевине Црне Горе били су вазда у тијесној вези по јединству вјере и крви. Ја се надам, да ће посјета Вашег Височанства допринијети, да те везе између Нас и Наших земаља постану све чвршће и срдачније, и с том жељом пијем у здравље Мога драгога Госта, Његовога Височанства Књаза Црне Горе и Брда, Николе I, Његовог Књажевског Дома и братског црногорског народа.“

На ову наздравицу Њ. Височанство Књаз одговорио је овом значајном здравицом:

„Хвала, срдачна хвала Величанство на братској здравици!

Одкада Твоје Величанство сједе вољом Божјом и народном на престол, Ја сам вазда желио доћи у Твоју ми братску Србију, којом хвала Богу, мудро и сретно владаш, да Те посјетим, драги Брате, да се познамо и да измијенимо наше мисли за добро народа нашега.

Још јача ми поста жеља ова, одкада Си Ми изјавио најљубазније, да Си намјеран љетос походит' Ме у Мојој Црној Гори. Торжествени дани крунисања у Москви учињеше да још прије не испуним ову жељу, а тек се они окончаше, похитах Теби у госте, и ево Ме данас уз Твоје раме Краљу и Брате драги! Ево ме у Твојој Србији, у Твојој престоници, у

Твоме сјајном Двору, ка' што се каже: из дома дома пођох, подносећи Ти братски поздрав јужнога Српства Црне Горе — Зете Балшића, Црнојевића и Дома Мога, стране у којој се непрекидно српске самосталности вјерно и срећно очува са много жртава и прегнућа.

И дођох Ти на Видов-дан! А што баш овај дан изабрах, дан прије кобни за наше српско племе?! Изабрах за то, да га мили наш народ не проведе у сјети, као многе до данас. Од Лазара на овај дан он се сјећа свијех мука својих, страдања и робовања свога, и уздиса' је за дугијем низом неуспјешнијех покушаја, да опет свој и велик буде. Ни бројно надмоћије, ни урођена храброст разоритеља наше Царевине не бише тако фатални за њен опстанак, колико наша неслога.

Величанство! Промисао Божја Нас је двојицу означила, да смо Владари и управљачи Српскога народа. Проникнути том светом задаћом и најврућом жељом, да то по Божјој вољи вршимо, дужни смо ми све учињети за племенити и драги наш народ српски, који, да се исправи, за слогом вапије. Јер само на дому сложан народ јак је и од других уважен.

И данас, на уставке видовске, драги Мој Брате, а пред лицем милога нам Српства, поднашам Ти израз, чист као најпрви зрак сунца, којим је јутрос врх мога Ловћена обасјао, израз оне благословене слоге и љубави, коју народ жели, да међу нама постоји. Загрљене и слогом спојене, нас ће добри српски народ, испредвајан, а из три вјере, благосиљати, благосиљаће нас сјенке умрлих мученика српских, благосиљаће нас робље српско. Он ће наш примјер шљедовати, те сложан, сав ће вјеровати једну вјеру, вјеру спасавајућу, вјеру народности.

Цијело је Српство данас у духу с нама, а што оно жели, желимо и ми двојица, а наша је задаћа, да га поведемо правцем његових тежња. Наш је народ и свјестан и праведан, он за туђим не тежи, он жели само своје и ничије осим своје, јер је сам изрека: „отето проклето.“ Посједници свога, ми смо позвани бити ревносни сурадници других срећних народа на пољу напретка, развића и цивилизације.

Ове праведне тежње наше не могу да не буду предусретнуте и праћене добром вољом од свијех, напредних и већ уједињених народа; оне ће бити кријељене ваздашњом љубављу наше сјеверне браће, оне ће јачати у нашој љубави с браћом Бугарима, с којима се Твоји свјесни држављани

братимише овдје и у Софији, и у љубави с другијем народима сроднијема нам по вјери, или крви, или тежњама.

Убјеђен у то, а са радошћу, којом Ми је срце испуњено у Твоме брацком, славном Дому и у средини Твога вјернога Ти, нашим братством одушевљенога Народа, Ја подижем ову чашу у Твоје здравље Величанство, у здравље Њеног Величанства Госпође Краљице Мајке, у здравље Српскога Народа!

Биоград, 17 јуна. — Јутрос је, у цркви благодарење поводом рођендана Насљедника Данила на коме су присуствовали, Краљ, Краљица и Књаз Никола.

По подне у 4 сата дошли су владоци у горњи град (тврђаву) ће је био постројен 9 пук. Одма по њиховом доласку дивизионар Кока Миловановић прочитао краљев указ, који гласи:

„Ми Александар I. по милости Божијој и вољи народној Краљ Србије — У знак пријатељских осјећаја, које гајимо према Књажевини Црној Гори, Њеном Књажевском Дому, Књазу Николи I и његовој храброј војсци, наређујемо: да од сада IX-ти пјешадијски пук носи назив: *IX-ти пјешадијски пук Књаза Николе I.*“

Књаз Никола одмах је капу и срдачно се захвалио на части. Краљ Александар по томе се обратио војсци, споменуо тачност у служби и одачност овога пука и позвао га да иде истим правцем и чини част своје власнику. Свој говор Краљ је завршио ријечима: „Ја вас позивам да са мном заједно узвикнете: живио Књаз Никола!“

Пук се одазвао као из једног грла. По томе је удвојеним редовима прешао к западној страни и спремио се за дефиловање.

Сад се видио величанствен призор.

Књаз Никола одвојио се од свите, праћен нашим официрима. и поставио се на чело своје пуку. Ту је Књаз Никола поводио сабљу и пун радости и поноса повео свој пук и провео га испред Краља. У близини Краљевој Књаз је спустио мач и стао је до Краља док је сав пук продефилирао. По дефилирању владоци су се опет срдачно руковали. Командант пука довео је све официре пред Књаза, који се са сваким разговарао и руковао.

Сав овај призор од почетка до краја прекидали су усклици.

Послије овога свечаног чина владоци су ишли на народно весеље у Топчидер, гдје је дивна гласовита шума, башта и Краљев љетникован. Отишли су онамо на електричном трамвају.

Стигавши у Топчидер, посједоше владари са пратњом у дворека кола, која их тамо очекиваху и одвезоше се право павиљону књаза Михаила, гдје се таласала непрегледна, шарена маса народа из свих крајева Србије. Не може се описати оно одушевљење, оно урнебесно клицање, којим је народ дочекао госта свога. Дивну и заносљиву слику представљаше у

правилном реду постројено женскиње у разноврсном одијелу појединих крајева, онако, како га је народ умио вјековима очувати и држати га се. Књаз Никола као и пратња посматраху са највећим задовољством живописну слику и са великим интересовањем распитиваху за поједине ношње, из кога ли су краја. Када пак војна музика засвира, заталаса се на све стране пространо коло, које се вијгало овамо онамо непрегледно; почетка ни краја није му могао човјек уочити.

Само ту око павиљона бјеше на окупу око 30.000 душа, а Топчидер цио био је још прекриљен множином свијета. Народ се без икаква устезања веселио, поздрављајући с времена на вријеме одушевљеним „живјели“ ерпске Господаре, који су уживали у народној радости.

Са народне светковине упутише се владоци и краљица са пратњом у павиљон више чесме код конака, гдје их очекиваше богато постављена софра. У девет сати вратише се испраћени и у варош свуда дочекивани неobiчно живим одушевљеним клицањем.

Овај трећи дан завршен је забавом, који је приредила вриједна управа трговачке омладине.

Највећа и најљепша сала у Биограду, код „Колараца“, спојена са прекрасном баштом, била је чаробно декорисана и освијетљена електричном свјетлошћу. Мјесто за владоце било је раскошно окићено. У башти био је нарочити павиљон за софру владоцима, а пред њим водоскок, који се због електричне свјетлости предамао у стотине разних боја. Кад су се владоци примакли, музика је засвирала химну. Књаз Никола ушао је у њу водећи под руку Краљицу Наталију, а Краљ Александар ишао је с десне. Владоце дочекало је пресједништво овога друштва.

Започела је игра, Владоци су се у највећем задовољству разговарали и забављали. По томе су у павиљону вечерали са дипломатским кором и вратили су се у салу, гдје су остали до поноћи.

Биоград, 18 јуна. — Још од раног јутра врвио је народ на Бањичко Брдо. Изашла је сва војска, која је смјештена по касарнама у Биограду и Топчидеру, и састала се с војском у овом логору.

На челу трупa налазио се њихов командант ђенерал Кока Миловановић са својим ађутантима.

На неколико минута прије 8 трубач даде трубом знак: „Краљ долази.“ Раздраганост код сакупленог народа намах оживи, сви погледи бјеше управљени к логору, одакле су се владоци очекивали. Командант Дунавске Дивизије командова својим трупaма „мирно.“ Појавише се владоци, јашући на коњима; Краљ јахао је на свом зеленку, а Књаз на алату из Краљеве коњушнице. Што су се ближе примицали трупaма, појава бјеше величанственија; владоци су окружени свитом од 65 официра на коњима, из које свјетлупаху се токе црногорске. На 200 корачаја, командант Дунавске дивизије у касу отишао је на сусрет владоцима, предав рапорт Књазу Николи. Пошто је рапорт свршен, цио овај свијетли и лијепи поход, пред којим је јахао дворски маршал, упути се трупaма, чије музике интонираху химну. Од раздраганог народа разлијегаху се кроз пољану дуготрајни одушевљени узвици „Живјели.“

Док су владоци вршили преглед над постројеним трупима, дотле је у логор стигла Краљица Наталија са својом пратњом. Долазак њен поздрављен је са највећим одушевљењем. Краљица је из кола отишла у Краљев павиљон, одакле је посматрала преглед трупа.

Када је свршен преглед трупа, упутили су се владоци павиљону, гдје су поздравили Краљицу. За то вријеме трупе су се упутиле к селу Бањици, спремајући се за дефиловање.

Владоци оставили су мјесто код павиљона и упутили се на пољану. Књаз је стојао с десне стране Краљеве. На дати знак одпочело је дефиловање. Пролазак трупа народ је поздравио са „Живјели“ На челу колоне јахао је на бијелцу Ђенерал Кока Миловановић у пратњи својих ађутаната. Пролазећи поред владоца, Ђенерал је сабљом одао почаст, затим правећи један полукруг пришао је владоцима и ту очекивао свршетак цијелог дефиловања.

Када је наступила поред владоца у дефилном маршу пјешадијска подофицирска школа, настало је нешто што је цијелом овом чину давало најљепши сјај. Краљ поздрави се са Књазом и у пратњи свог првог ађутанта подпуковника Ђирића упути у касу своме пуку: коме се ставио на чело и са сабљом у руци јахао је напријед. Појаву Краљеву на челу свога пука народ је узвицима и пљескањем бурно поздрављао. Народ је тог момента у радости пливао. Пролазећи поред Књаза, Краљ је сабљом одао почаст. Књаз тада салутираше, а народ пљескаше. Пошто је Краљ прошао линију гдје је Књаз са коња дефиловање посматрао, дошао је у касу до Књаза и ту на лијевој страни Књажевој сачекао пролазак свога пука. Тек што је пук „Краља Александра“ прошао, Књаз Никола опростио се с Краљем и у пратњи своја два ађутанта, пуковника Павла Бошковића и подпуковника Љубе Н. Христића, упутио се своме пуку и стадио му се на чело. Књаз је тада извадио из корица своју сабљу. Ово је сабља историјска, јер је она прије толико вјекова висила о бедри Краља Уроша, а ову је сабљу Књазу поклонио пок. Цар Руски Александар II.

Појаву Књаза Црне Горе на челу свог пука поздравио је народ највећим одушевљењем.

Лијепа књажева одјећа давала му је необично лијеп изглед. Пролазећи књаз поред краља, својом сабљом одаде му почаст, а мало затим пошто је сам пук према краљу дошао, књаз је у касу дошао до краља и стао му с лијеве стране.

Кад су наступиле остале колоне, краљ је опет стао с лијеве стране књажеве и ту очекивао крај дефилујућих трупа.

Прошла је сва пјешадија ходом. Прошла је коњица са својом лаком батеријом. Тутњила је земља кад је коњица пролијетала. Народ није престајао, дајући израза својој радости на овом призову.

Трупе су се одлично држале, и ако у њима има највише младих рекрута. Књаз Никола, наша браћа Црногорци и страни људи похвалили су спрему и држање војске.

У десет сати походили су владоци фабрику дувана, гдје је приређен сјајан дочек. Послије подне походили су „Официрски Дом,“ гдје су били сви овдашњи официри.

У 8 сати у вече књаз Никола кренуо је на повратак. Краљ, краљица, сви достојанственици, сав народ испратили су књаза искреним одушевљењем, као што су га дочекали. Владоци наши ижљубили су се и рекли су један другом: *до виђења!*

Нови Сад, 19 јуна. — Засебни воз са Књазом Николом и пратњом установио се на овој станици неколико минута. Народ је наврвио на станицу и најодушевљеније поздравио Књаза са: *живио!*

Сријемски Карловци, 19 јуна. — Књаз Никола прошао је овуда засебним возом не заустављајући се на овој станици. Мноштво народа дошло је на станицу са бакљама и кад је воз пројурio урнебесно живио одјекивало је кроз тиху ноћ.

Беч 19 јуна. Приспичо је црногерики Књаз на повратку из Биограда.

Беч, 20 јуна. Књаз Никола са Књажевићем Мирком кренули су синоћ из Беча. На станици дочекали су их срп. ђаци сви у парадном одијелу Књаз је прошао кроз шпалир ђака који су му најодушевљеније клицали: *Живио и сретан пут!*

Ријека, 20 јуна. Са брзим возом стигао је јутрос Књаз Никола са Књажевићем Мирком. У 1 сат по подне са засебним парабродом кренули су за Котор.

Задар, 20 јуна. Пред вече прошао је поред Задра пароброд „Загреб“. На њему је Књаз Никола, Књажевић Мирко и пратња. На задњем арбору лепрша се црногорска државна застава.

Дубровник, 21 јуна. У 12 сати стигао је у грушку луку пароброд „Загреб“. На њему је Књаз Никола. Одмах је отишао на пароброд намјесник далматински Лавид да поздрави Књаза и задржао се 20 минута. У 1 сат по подне Књаз је сio у кола и просљедио пут до Новог.

Херцег-Нови, 21 јуна. Око 4 сата стигао је пароброд „Загреб“ а мало затијем Књаз Никола и Књажевић Мирко са једним дијелом пратње. Посјетили су манастир Савину и пред вече кренули за Котор.

Котор, 22 јуна. Синоћ је приспио Књаз Никола, Књажевић Мирко и пратња са парабродом „Загребом“. На параброду су сви преноћили и јутрос рано са кочијама кренули на Цетиње.

Повратак Господарев. Његово Височанство Господар стигао је у своју престоницу, са Његовом Свјетлости Књажевићем Мирком, јуче у 9 $\frac{1}{2}$ сати пред подне, у најповољнијем здрављу. Главари с депутацијама почели су стизати из унутрашњости још у петак. Варош је раном зором била искићена заставама, и улице оживљеле веселијем народом, који жељно очекиваше свога љубљенога Господара. У 9 сати била је пред Двором упарађена перјаничка чета са музиком, државни великодостојници са чиновништвом, и главари из унутрашњости са депутацијама. Кад је први

топ огласио долазак Његова Височанства, дошли су пред Двор Високо-преосвештени Митрополити Митрофан и Хаџи-Сава са свештенством, а звона са свијех цркава стадоше звонити. Грађанство је дочекало Високе путнике на уласку у варош и главном улицом бурнијем клицањем: „Живјели!“ Зауставивши се мало пред Двором, гдје су их поздравили добродошлицом Његово Височанство Престолонаследник са црквенијем и државнијем великодостојницима, Високи путници продужили су пут у манастир, гдје су се у цркви Богу помолили. Уз то се био прикупио на пјачу испред Двора сав народ, који је дочекао из цркве Његово Височанство најодушевљенијем клицањем, дочим је музика свирала народну химну а топови грували с табје и испред војничког стана. Са ведрога чела Његова Височанства народ је читао задовољство свога Господара, а појава Његове Свјетлости Књажевића Мирка у добром здрављу многијема је очи овлажила сузама радости. У вечер је варош била освијетљена, а војена музика свирала је до касно у опћинској башти.

Одликовање Његовог Височанства Књаза Нашљедника и Његове Свјетлости Књажевића Мирка. Краљ Александар одликовао је *Књаза Нашљедника* ордемом Бијелог Орла I. степена а Књажевића *Мирка* Таковским крстом I. степена.

Атентат на призренског митрополита Дионисија. Призренског митрополита Дионисија бјеше напала арбанашка чета, кад је чинио походе по својој дијецези. Благодарети Богу митрополит је остао незлеђен, дочим двојица његове пратње погинула су.

Повратак руског цара и царице у Петроград. Цар Никола и царица стигли су 22 јуна, на повратку са крунисања, у Петроград. На станици дочекали су царске супружнике велики књажеви, високи достојанственици и депутације племства, грађани и трговци. Депутације су поднијеле цару хљеб и со и кључеве града. Са станице цар је кренуо у Казански Сабор. Хрпе свијета дочекивали су царске супружнике и клицањем поздрављале. Из цркве кренули су у Петро-Павловску тврђаву, на гробницу рускијех царева. Отолен су се вратили на станицу и отишли у Царско Село.

Њемачки ратни бродови у Кронштату. Два њемачка ратна брода дошли су са питомцима у Кронштат, и тамо су лијепо примљени. Адмирал руске флоте велики књаз Алексеје изјавио је њемачким официрима, како му је мило што посље толико година види опет у кронштатском пристаништу њемачке ратне бродове. 29 јуна велики књаз Сергеје Александровић походио је са великим књазом Гирилом Владимировићем бродове у Кронштату. И овај долазак њемачког бродовља знак је како Њемачка гледа да се приближи Русији.

Догађаји на Криту. Почетком мјесеца јуна догађаји на Криту постали су озбиљни. Било је дошло до крвава сукоба између турака и хришћана. Посредовању европских велесиља код Порте благодарити је да ови догађаји нијесу имали хрђавих посљедица. Султан је пристао на предлоге које су му ставили преставници велесиља. Ти предлози су:

Сазивање хришћанске скупштине, наименовање хришћанског гувернера на Криту и још неке концесије. Гувернер је већ наименован. Он је србин Црногорац, родом из села Бери у Љешанској нахији, рођен у Скадру и име му је Георги-паша Беровић. Скупштина ће се ових дана сазвати.

Генерал Баратијери. После пораза талијанске војске код Адуе, талијанска штампа приписивала је сву кривицу пораза генералу Баратијеру. Министарство ратно ставило је генерала под оптужбу и судио му је ратни суд у Масави. Суд је ријешио генерала од оптужбе, и генерал се налази сада на повратку у своју домовину, али физички и морално сломљен.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Друштвени гласник.

Високе посјете. Њезино Височанство Књагиња Милена са Његовом Свјетлости Књажевићем Петром и Њиховим Свјетлостима Књагињицама Јеленом, Аном, Ксенијом и Вјером, изволила је посјетити дана 17 о. мј. по подне друштвени локал, о чијем се намјештају најљепше изразила.

Његово Височанство Књаз Нашљедник Данило, изволио је дана 19 из јутра посјетити друштвени локал. И Његово Височанство изразило се најљепше о нашем новом локалу.

Нови друштвени локал. Нови друштвени локал налази се сада на лијевом крилу Зетског Дома. Друштво је све своје младе силе уложило, да локал његов буде достојан имена које друштво носи. Локал није намјештен раскошно, него просто и укусно, тако да би могао и у великијем градовима стојати. У потоње вријеме и читаоница се друштвена знатно подигла, она броји до данас које књижевнијех, које политичкијех, научнијех и другијех око 114. листова. И пјевачко друштво сада марљиво сваку вече учи по један сат.

Дарови друштву. Познати српски родољуб и трговац у Загребу госп. Петар Николић изволио је друштву послати на поклон шест лијепијех српских народних слика у великом формату. Из благодарности друштво је наименовало господина *Николића својим чланом — доброшвором.*

Млади чешки акварелист Јосиф Холуб који је међу нама боравио око 2 мјесеца израдио је Ловћен у формату од 2 метра дужине и 1.40 ширине. Кад је слика била готова, пред свој полазак он је ову слику поклатио нашем друштву као успомену на оно вријеме, које је међу нама био. Госп. Холуб за све његово борављење амо био је реван члан пјевачке дружине. На његов поклон друштво је одговорило тијем, да га је наименовало *својим чланом доброшвором.* Господин Холуб оставио је међу нама најљепше успомене

Братском чешком народу ми честитамо на такијем омладинцима и увјерени смо да ће он једног дана бити на велику част своје роду.

Нови друштвени чланови. *За редовне чланове уписали су се госп.: Др. Новца Ковачевић; за помажуће: г. г. Лазар Мијушковић, М. С. Врбица и Друштво ђака нишке гимназије „Његош.“*

У књижари Државне Штампарије на Цетињу могу се набавити ова пјесничка дјела Књаза Николе I-ога:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА	издање на финој хартији ф. 1	
”	”	на простијој хартији 60 н.
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ	. . . . .	80 н
ХАЈДАНА	. . . . .	70 н.
ПОТОЊИ АБЕНСЕРАЖ	. . . . .	70 н.
ПЈЕСНИК и ВИЛА	на финој хартији	70 н.
”	” на простијој хартији	50 н.
”	” издање латиницом	70 н.
NACIONALNA BIBLIOTEKA — CRNE GORE ĐURĐE		
ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ	(стилистика, Риторика, поетика) за своје ученике дјевојачког Царице Марије Института на Цетињу и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе по рускијем и домаћим изворима саставио	
Ј. Љевава. Цијена	. . . . .	1. ф. —
ОГЛЕДАЛО СРПСКО	. . . . .	1 ф. и 50 н*
ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК	. . . . .	50 н.
=====		
ГРАХОВ-ЛАЗ, спјевао	<i>Ст. Владислав Каћански.</i>	
Друго проширено издање	. . . . .	15 н.
ГРЛИЦА календар црногорски са шематизмом за преступну годину 1896	. . . . .	30 н.

За уредно отпремање наручбина јамчи Управа Државне Штампарије. На десет порученијех књига шиље се једанаеста на дар.

„ЛУЧА“ излази у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиорина 2; за све остале земље фиорина 3.

Чланови друштва „Горски Вијенац“ примају „Лучу“ бесплатно.

Рукописи, листови у замјену, претплата и све остало шиље се на адресу: **Управа Друштва „Горски Вијенац“** Цетиње (Cettigne — Montenegro.)

Рукописи се не враћају.

Поједина свеска „Луче“ запада новч. 30.

 Молимо наше дужнике, да похитају чим прије са претплатом.

Л Ч А

SARAJEVO (Bosna)
Sl. Uredništvo "Sarajevskog Lista"

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА VII

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
DE
CRNOJEVIĆ

ЗА ЈУЛИ

УГЕБУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЪ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

С А Д Р Ж А Ј.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА.

- 1.) *Благослов Српкиње*, од Јуније ;
- 2.) *Успомене Е. П. Коваљевског из борбе Црне Горе и Италије за слободу и независност*. (Писано 1864 год.), од Ж Драговића ;
- 3.) *Двије Српкињице*, од Светл. ;
- 4.) *О формацији Боке Которске*, написао проф. Павле Радимири, превео с талијанског М. Ковачевић ;
- 5.) *Преварен Кадија*, приповијетка из новопазарског санцака, написао Андрија Јовићевић ;
- 6.) *Хигијена уха*, написао др. В. Кецолино, превео Ј. Кујачић ;
- 7.) *Ратоване и његов значај по опште словјечански прогрес и цивилизацију* написао професор Јован Димовић ;

BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
II. НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ
CRNOJEVIĆ

- 1.) *Мрваљев Вукоша и паша од Зворника*, прибиљежио Н. Симоновић ;

III. КЊИЖЕВНОСТ.

IV. РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

Важнији догађаји у свијету.

Друштвени гласник.